

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
Національно-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин
Кафедра теорії та історії держави права

Кваліфікаційна робота бакалавра

**на тему: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ У
ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Виконала: студентка навчальної групи ІСТ-21-2
спеціальність 032 «Історія та археологія»

Постнікова Е.Д.

(прізвище та ініціали)

Керівник д. іст. наук Морозов О.В.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент Батраченко Т.С., кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри правоохоронної
діяльності Університету митної справи та фінансів
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро - 2025

АНОТАЦІЯ

Постнікова Е.Д. Міжнародний досвід протидії контрабанді у першій чверті XXI століття. Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 032 «Історія та археологія». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025. 69 с.

Робота присвячена дослідженню впливу контрабанди на міжнародній арені та методам і засобам протидії контрабанді у першій чверті XXI століття. Робота акцентує увагу на видах контрабанди та їх впливу на соціальні, економічні та правові аспекти. Також проаналізовані сучасні практики з Європейського Союзу та США у контексті протидії контрабанді та прикордонного співробітництва в межах міжнародних ініціатив.

У роботі розглянуто ефективність використання цифрових технологій, системи митного контролю, а також співпраці між правоохоронними органами різних країн. Запропоновано шляхи адаптації найкращих міжнародних практик до українського контексту з метою підвищення ефективності національної системи протидії контрабанді. Дослідження базується на вивченні історичних джерел, нормативно-правового базису, наукової літератури та публікацій, присвячених цій тематиці.

Результати роботи дозволяють глибше розглянути причини і наслідки контрабандних діянь, методи протидії контрабанді на державному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: контрабанда, міжнародні відносини, міжнародні організації, митний контроль, Європейський Союз, США, XXI століття.

ANNOTATION

Posnikova E.D. International experience in combating smuggling in the first quarter of the 21st century. Bachelor's qualification thesis for obtaining the educational degree "Bachelor" in specialty 032 "History and Archaeology". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025. 69 p.

This thesis is dedicated to the study of the impact of smuggling on the international stage and the methods and means of combating smuggling in the first quarter of the 21st century. The work focuses on different types of smuggling and their influence on social, economic, and legal aspects. It also analyzes contemporary practices in the European Union and the United States in the context of anti-smuggling measures and cross-border cooperation within international initiatives.

The thesis examines the effectiveness of digital technologies; customs control systems, and cooperation between law enforcement agencies of different countries. It proposes ways to adapt the best international practices to the Ukrainian context in order to enhance the efficiency of the national anti-smuggling system. The research is based on the study of historical sources, legal frameworks, academic literature, and publications related to the topic.

The findings of the study provide a deeper understanding of the causes and consequences of smuggling, as well as methods of counteraction at both the national and international levels.

Keywords: smuggling, international relations, international organizations, customs control, European Union, United States, 21st century.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЯВИЩА КОНТРАБАНДИ.....	6
1.1. Історіографічний огляд поняття контрабанди та її видів.....	6
1.2. Основні причини та наслідки діяльності контрабанди.....	19
РОЗДІЛ 2. ЗАРУБІЖНИЙ ПРАВОВИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ.....	31
2.1. Досвід розвинутих країн у боротьбі з контрабандою. Боротьба з контрабандою в країнах ЄС та Америці.....	31
2.2. Міжнародні організації у сфері боротьби з контрабандою.....	36
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ.....	42
3.1. Оцінка сучасного стану контрабанди в Україні: масштаби та тенденції. Нелегальна торгівля з окупованими територіями.....	42
3.2. Митний контроль щодо протидії контрабанді.....	53
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Контрабанда є однією з ключових загроз для економічної, соціальної та національної безпеки багатьох країн світу. У ХХІ столітті масштаби цього явища значно зросли завдяки розвитку технологій, глобалізації торгівлі та збільшенню обсягів міжнародних перевезень. Контрабанда завдає значних економічних збитків, підриває легальний бізнес, сприяє фінансуванню організованої злочинності та загрожує ефективній роботі державних органів.

Міжнародний досвід протидії контрабанді демонструє, що ефективна боротьба з цим явищем вимагає комплексного підходу, який включає модернізацію митної інфраструктури, використання сучасних інформаційних технологій, міждержавну співпрацю та посилення контролю за переміщенням товарів. Вивчення найкращих практик різних країн дозволяє адаптувати передові методи до українських реалій, що є особливо важливим в умовах реформування митної системи України та її інтеграції до європейського економічного простору.

У сучасному світі контрабанда стала глобальною проблемою, яка виходить за рамки окремих національних кордонів. Вона охоплює широкий спектр нелегальних операцій, починаючи від перевезення товарів без сплати митних платежів і закінчуючи транзитом заборонених речовин та зброї. Боротися з такими викликами неможливо без впровадження інноваційних підходів і міжнародної співпраці.

Успішна практика деяких країн свідчить, що поєднання сучасних технологій, таких як сканери та автоматизовані системи аналізу ризиків, з посиленою міжнародною співпрацею та прозорим законодавством суттєво знижує рівень контрабанди. Вивчення цього досвіду є важливим для України, яка стикається зі значними викликами у боротьбі з контрабандою, особливо в умовах посилення транскордонного трафіку та воєнного стану.

Дослідження міжнародного досвіду протидії контрабанді сприятиме визначенню ефективних шляхів адаптації найкращих практик до українського

контексту, що дозволить підвищити ефективність національної митної системи.

Об'єкт дослідження. Історіографічний аналіз джерел та процес формування історіографічної проблеми з теми міжнародної протидії контрабанді у сучасності.

Предмет дослідження. Історіографія проблеми контрабанди на міжнародному рівні.

Хронологічні межі. Перша чверть XXI століття.

Мета курсової роботи – проаналізувати міжнародний досвід протидії контрабанді, визначити найкращі практики та розробити рекомендації щодо їх адаптації для підвищення ефективності боротьби з контрабандою в Україні.

Для досягнення поставленої мети дипломної роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити поняття контрабанди, її сутність та класифікацію за основними видами;
- проаналізувати наукові джерела і дослідити причини виникнення контрабанди;
- проаналізувати досвід розвинутих країн у боротьбі з контрабандою, зокрема в країнах Європейського Союзу та Америки, з акцентом на використанні сучасних технологій та законодавчих інструментів;
- вивчити роль міжнародних організацій у сфері боротьби з контрабандою та їх вплив на ефективність протидії цьому явищу;
- провести оцінку сучасного стану контрабанди в Україні, визначити масштаби, основні тенденції та ключові виклики, зокрема проблему нелегальної торгівлі з окупованими територіями;
- дослідити роль митного контролю у протидії контрабанді, окреслити можливі напрями його вдосконалення.

Методологія та методи історичного дослідження. У процесі наукового дослідження були використані такі основні методи та підходи: історико-пошуковий метод – він дозволив відстежити розвиток міжнародної практики

боротьби з контрабандою, виявити її основні етапи, тенденції та наслідки; метод класифікації та типологізації для характеристики та упорядкування використаних джерел; історіографічний метод – надав можливість дослідити рівень наукового опрацювання теми в працях українських і зарубіжних авторів, зокрема акцентувати увагу на публікаціях останніх 20-25 років; описово-аналітичний метод з елементами статистичного й історико-порівняльного аналізу, що був застосований для зіставлення підходів до протидії контрабанді у різних державах світу та полідисциплінарна методологія.

Структура роботи. Структурно робота складається з трьох розділів, з поділом на два підрозділи кожний, висновків та списку використаних джерел (68 позицій). Загальний обсяг роботи – 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи класифікації явища контрабанди

1.1. Історіографічний огляд поняття контрабанди та її видів.

Контрабанда – це протиправне соціальне явище, що має багатовікову історію та характеризує нелегальний перетин митного кордону. В монографії «Customs service against contraband. Свідчення з України» автори зазначають, що цей термін походить від італійського терміну «contrabando», що у перекладі означає: «contra» – проти та «bando» - державний указ. Також вони підкреслюють, що загальноживаною інтерпретацією та перекладом цього терміну в багатьох країнах використовується слово «smuggling», під яким розуміють переміщення товарів та інших матеріальних цінностей через митний кордон держави без відома органів митного контролю [14, с.9].

Згідно з визначенням, наведеним у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, контрабанда – це незаконне, приховане перевезення чи перенесення через державний кордон предметів, коштовностей або товарів, які заборонені до ввезення чи вивезення, або обкладені митом [13, с.57].

Відома дослідниця Т.В. Барановська зазначає, що контрабанда як суспільне явище та протиправне діяння має глибоке історичне коріння. Предмет цього кримінального правопорушення змінювався з часом, проте його суть як протиправного діяння залишалася незмінною [10, с.6].

Аналізуючи статтю О.В. Морозова «Історія боротьби з контрабандою в українських губерніях (остання чверть XVIII – початок XX ст.)» можна сказати, що поштовхом до формування контрабанди стало становлення мануфактурного виробництва у XVIII ст., яке сприяло поширенню незаконних дій. Впливова підтримка чиновників для нелегального проходження товару через кордони лише підсилювала і розвивала контрабандні та інші протиправні злочини на кордонах [38, с.12].

За своїм змістом, контрабанда може бути небезпечною скоординованою діяльністю людей та груп людей, що займаються експортом та імпортом

певних категорій предметів, обходячи правила митного контролю. Причиною цього може бути досягнення своїх певних цілей або отримання матеріальної вигоди. Також контрабанда може включати в себе різні шахрайські схеми та навіть більш серйозні кримінальні правопорушення.

Відповідно до Кримінального Кодексу України, контрабандою слід вважати злочин, вчинений за попередньою змовою групи людей, що може складати дві і більше осіб [33, с.245]. Контрабандисти заздалегідь домовляються про вчинення контрабанди та організують усі деталі злочину. Згідно зі змінами, внесеними у 2024 році до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів, контрабанда карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Вчинення контрабанди службовою особою з використанням свого службового становища потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів – за відповідними статтями Кримінального Кодексу України і тією статтею Кримінального Кодексу України, якою передбачено відповідальність за вчинений службовий злочин [33, с.246].

Чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) передбачає відповідальність за контрабанду, проте не уніфікує підходи до притягнення до відповідальності, а реагує на конкретні загрози, що виникають через незаконне переміщення певних категорій товарів через кордон. Через це відповідні правові норми розташовані в різних розділах КК України [33, с.245]. Такий підхід історично сформувався через необхідність посиленої кримінальної відповідальності за конкретні види контрабанди, які становили особливу загрозу для держави та суспільства. Окрема криміналізація видів контрабанди з однієї сторони має позитивний вплив на законодавчу систему, так як законодавець може швидко реагувати на актуальні виклики, включаючи в перелік нові статті. Проте з іншого боку, такий підхід до кваліфікації дій може призводити до суперечностей у судовій практиці. Багато правників

пропонують реформування цієї сфери, зокрема створення єдиної статті про контрабанду або уніфікацію підходів до відповідальності за злочини.

Зокрема, Кримінальний кодекс розрізняє два основні види контрабанди:

1. Загально-кримінальна контрабанда (стаття 201 КК України) [33, с.242]. Відповідно до частини 1 цієї статті, контрабандою вважається переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з його приховуванням таких об'єктів, як культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя (крім гладкоствольної мисливської) або боєприпаси до неї, частини нарізної вогнепальної зброї, а також спеціальні технічні засоби для негласного отримання інформації. За такі дії передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років.

2. Спеціальна контрабанда (стаття 305 КК України) [33, с.388]. Вона охоплює незаконне переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, а також фальсифікованих лікарських засобів. Відповідно до частини 1 цієї статті, за вчинення таких дій передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

На сучасному етапі контрабанда, як складний кримінальний злочин, зазнала значних змін і набула нових форм. Сьогодні вона розвивається в умовах зростання обсягів міжнародної торгівлі, появи нових технологій і глобалізації, що сприяє її поширенню.

Різноманітність підходів до визначення відповідальності за контрабанду може створювати певні проблеми. Тому важливо проаналізувати відмінності, які виникають через специфіку впровадження правових норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за такі правопорушення.

Зі статті 201 та 305 КК України можна виокремити групи предметів переміщення яких вважається контрабандою, а саме:

1. Предмети, які мають нелегальне або злочинне походження – культурні цінності. Артефакти, антикваріат, історичні реліквії, викрадені з однієї країни й продані в іншій;

2. Товари, що створюють загрозу здоров'ю людей – наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги чи прекурсори, сильнодіючі та отруйні речовини, а також фальсифіковані ліки. Часто для їх перевезень можуть залучити «наркокур'єрів» та перевозити такий вид речей будь-яким способом. Перевезення наркотиків із зон виробництва до зон збуту, наприклад, у Південній Америці (Колумбія → Венесуела → Бразилія);

3. Предмети, що становлять небезпеку особистій та громадській безпеці – вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя та боєприпаси. Постачання нелегальної зброї може бути навіть між країнами континенту, особливо в регіонах із збройними конфліктами;

4. Предмети, що загрожують особистій недоторканності особи – спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації;

5. Контрафактні товари - одяг, електроніка, алкоголь, сигарети. Перевезення дешевих контрафактних товарів із країн із низькими стандартами виробництва;

6. Люди; нелегальна міграція або торгівля людьми між країнами;

7. Екологічні ресурси. Незаконна торгівля деревиною, рідкісними тваринами, мінералами;

8. Валюта та коштовності. Незаконний вивіз чи ввіз готівки, дорогоцінних металів, діамантів [33].

Класифікація контрабанди з позицій обсягів та масштабів перевезення предметів. Контрабандою у великих розмірах прийнято вважати контрабанду з незаконного переміщення історичних, культурних цінностей, отруйних, вибухових речовин, зброї та інших стратегічних матеріалів. Контрабандою у великих розмірах є діяння, якщо перевезена вартість товарів перевищує тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

За способом вчинення розрізняють такі види контрабанди:

- прихована контрабанда – товари приховуються у транспортних засобах, контейнерах чи багажі, щоб уникнути виявлення.

- порушення документального режиму – використання підроблених документів або спотворення інформації у митних деклараціях.

- обхід митних пунктів – контрабандисти намагаються уникнути офіційних пунктів пропуску, використовуючи нелегальні шляхи.

Зокрема, В.Ю. Шепітько у своїй праці «Криміналістика» зазначає, що існує два види перебігу контрабанди:

1. Вчинення контрабандистських діянь з обходом митних кордонів;
2. Переховування товару, що підлягає під контрабанду та перевезення через митні кордони [32, с.504].

Обхід митних кордонів та митного контролю може відбуватись у спосіб об'їзду кордонів іншими шляхами, наприклад: через степ, ліс, об'їзні дороги, морем що не визначені для попереднього митного контролю. Також заборонені для імпорту предмети можуть передаватись контрабандистами й у інший різний спосіб: через трубопроводи, тварин тощо.

Відповідно до статті 483 Митного кодексу України, переховуванням предметів від митного контролю є перевезення заборонених предметів через тайники, що нагадають спеціально виготовлені сховища або видавання предметів за зовсім інші, щоб легально перетинати кордони. Також предметам можуть надавати інші властивості, щоб легально перевозити, наприклад: маскування під побутові речі тощо. Переховувати предмети можуть не тільки в спеціальних сховищах, а й в інших легальних для перевезень речах. Одним з широко розповсюджених прикладів може бути перевезення в шинах від автомобіля чи існування подвійного дна у вантажівки [37, с. 587].

Також різновидом контрабанди є утаювання заборонених для перевезень предметів, шляхом умисного здирання етикетки, що говорить про бажання видати нелегальний предмет за легальний. Речі можуть видозмінюватись або перевозитись частинами: наприклад, зброю можуть розібрати на частини і приховати ці частини, видаючи їх за звичайні побутові речі. Серед такого різновиду контрабанди часто зустрічається підробка документів про походження та використання предмета у вжитку. Документи можуть не тільки

підробляти, а й підчищати, дописувати, замінювати частини документу, підробляти відтиски штампів і печаток. Також такі документи можуть бути зробленими на замовлення і тому вважаються не офіційними [32, с. 505].

Крім того, нерідко контрабандистська діяльність може толеруватись митними органами та іншими підприємницькими структурами. Вартість перевезеного вантажу може навмисно занижатись, коди товарів можуть коригуватись, та фальсифікуватись декларації.

Ще одним видом контрабандистських дій виступає змішаний вантаж. Суть цього діяння полягає у перевезенні нелегального товару серед легального, що може ввести в оману працівників прикордонних служб.

Зокрема, В.Ю. Шепітько підкреслює, що фізичною контрабандою виступає перевезення нелегального вантажу безпосередньо на тілі контрабандиста. Наприклад, в одязі, на тілі, в речах при особі. Таким видом контрабанди можуть часто користуватись наркокур'єри. Для визначення такого типу перевізників працівники митної служби можуть використовувати метод спостереження, що ґрунтується на психосоматиці, адже перевізника може видавати надмірне хвилювання, поспіх, роздратування, розфокусованість. Перевізники можуть поводити себе не природньо, занадто багато балакаючи, щоб відвести увагу працівників або навпаки можуть бути занадто спокійними[32, с.504].

Також розрізняють види контрабанди за способом переміщення через кордони. Найпоширенішим видом контрабанди у цій категорії вважають сухопутну контрабанду. Сухопутна контрабанда — це незаконне переміщення товарів, людей чи інших об'єктів через наземні кордони між країнами. Причиною такої популярності сухопутної контрабанди є, в першу чергу, її доступність. Сухопутні кордони часто простягаються на великі відстані, включаючи важкодоступні або слабо охоронювані ділянки, такі як ліси, гори чи степи, саме тому злочинці мають змогу легко скористатись об'їзними шляхами. Крім того, такий вид переміщення кордонів для злочинців є значно дешевшим, якщо оглядати підготовку до контрабанди. Так, контрабандисти

можуть переміщуватись через кордони на вантажівках і переховувати заборонений до перевезень товар всередині. Серед методів здійснення сухопутної контрабанди теж може бути використання залізничного транспорту. Контрабанда проводиться через вантажні вагони або схованки в пасажирських поїздах. Також існує варіант маскування товарів серед легальних вантажів. Основними маршрутами сухопутної контрабанди виступають: регіони між країнами з економічними нерівностями (контрабанда пального, сигарет чи алкоголю між Україною та сусідніми країнами - Польщею, Угорщиною, Румунією), через конфліктні регіони (перевезення зброї, боєприпасів або наркотиків через слабо контрольовані кордони, наприклад – окуповані території), через прикордонні зони із полегшеним режимом (торгівля між США і Мексикою через великі прикордонні міста)[32, с.512].

Також сухопутні кордони надають злочинцям змогу переміщувати великий спектр товарів. Сюди входять товари масового вжитку: (сигарети, алкоголь), наркотики, зброя, пальне; культурні цінності; а також нелегальні перевезення людей. Серед методів здійснення такої контрабанди виокремлюють багато транспортних засобів: легкові автомобілі, вантажівки, автобуси, мотоцикли або навіть велосипеди. Також така контрабанда може відбуватись і пішки, шляхом перенесення товару безпосередньо на тілі контрабандиста. Підземні тунелі теж можуть використовуватись у ході сухопутної контрабанди. Вони часто використовуються в регіонах з високою контрабандною активністю (наприклад, тунелі між Мексикою і США)[32, с.510].

Наступним видом переміщення контрабанди через кордони ми розглянемо морську контрабанду. Морська контрабанда — це незаконне переміщення товарів, людей або інших об'єктів через морські кордони. Вона використовує широкі водні простори, міжнародні води та складність перевірок на морі для приховування злочинної діяльності [35, с. 180]. Морські судна можуть перевозити значні обсяги вантажів, що робить цей вид контрабанди

прибутковим, однак її достатньо складно контролювати, чим і користуються злочинці, бо обширність морських шляхів і міжнародні води ускладнюють перевірку суден. Така контрабанда часто набуває міжнародного характеру, так як до її перебігу задіяні кілька країн, що ускладнює координацію боротьби з нею. Також складність виявлення контрабандистських діянь полягає у хорошій прихованості товару. Контрабандисти використовують складні схованки на суднах, фальшиві документи та легальні вантажі для маскування. До методів здійснення контрабанди відносять: використання контейнерних суден, де товари переховуються серед легальних вантажів; використання невеликих суден, яхт, рибальських човнів, катерів, що використовуються для перевезення менших партій контрабанди, тому що їх легше приховати серед цивільного морського руху [35, с.181].

Вітчизняні дослідники питання контрабанди Кубарєв І. В. та Барган С. С. у своїй праці зазначають, що можлива також контрабанда через порти. Специфіка цього виду перевезень у великих обсягах робить контрабанду практично неможливою без участі осіб, що займаються морськими перевезеннями. Для її функціонування використовують корумпованих працівників портів для уникнення перевірок, членів екіпажу, працівників контролюючих органів. Крім того, діяльність злочину через порти може організовуватись шляхом завантаження та розвантаження контрабанди в нічний час. Складність виявлення морської контрабанди полягає у швидкій зміні маршрутів контрабандистами - контрабандисти легко корегують традиційні маршрути для уникнення затримань. Морська контрабанда залишається одним із найскладніших викликів для правоохоронних органів через її масштабність і міжнародний характер [35, с. 182].

За даними BBC news 2017, прикладом морської контрабанди став випадок у 2017 році, де одеськими митниками було виявлено близько мільйону пачок цигарок, розміщених на баржі UDPDM-2309-UDP. Проте завдяки корупційним зв'язкам судно було випущено назад, а наступного року ця ж баржа під час чергового рейсу перекинулася біля берегів Одеси,

натрапивши на сильний шторм. Під час огляду затонулого судна знайшли близько 5 мільйонів пачок цигарок Marble зі Швейцарії, що безперешкодно пройшли митний кордон та планували до розповсюдження в Україні та країнах-членах ЄС [1].

Ще одним видом контрабанди є повітряна контрабанда. Повітряна контрабанда — це незаконне перевезення товарів, людей або інших об'єктів через авіаперевезення. Цей вид контрабанди є швидким, технологічно складним і має високу вартість, що робить його привабливим для доставки цінних і швидкопсувних товарів. Серед характеристик повітряного виду контрабанди виокремлюють оперативність доставки вантажу, бо літаки можуть швидко доставити контрабанду на великі відстані, обходячи наземні чи морські шляхи. Порівняно з морською чи сухопутною контрабандою, повітряний транспорт має меншу вантажопідйомність, що обмежує масштаби. Однак, такий вид контрабанди набагато легше виявити, ніж морський чи сухопутний, тому що аеропорти мають суворі правила безпеки, що ускладнює приховування контрабанди. До методів здійснення повітряної контрабанди відносять контрабанду через комерційні рейси (товар може приховуватись в одязі при собі або в валізах), переміщення забороненого товару приватними літаками або перевезення авіапоштою. Приватні літаки використовуються для уникнення суворих перевірок, вони можуть приземлятися на невеликих аеродромах чи навіть у віддалених районах без митного контролю. Контрабанда приховується в посылках, які транспортуються авіаційним транспортом, авіапошта використовується для пересилки наркотиків, коштовностей, культурних цінностей [32, с.514].

За офіційними даними Державної прикордонної служби України, опівночі в листопаді 2021 року біля населеного пункту Оріховиця українськими прикордонниками було затримано операторів дрона біля кордонів із Словаччиною. Правопорушники таким чином намагались доставити цигарки за кордон. Потім словацькі митники вже на своїй території спіймали правопорушника з цигарками [51].

За масштабами розрізняють такі види контрабанди:

- дрібна контрабанда – характерна для окремих осіб, які перевозять невеликі обсяги товарів для особистої вигоди.
- промислова контрабанда – великомасштабні операції, які зазвичай організовуються злочинними угрупованнями [66].

Аналізуючи працю Кирилюка Ю.Б. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика), можна сказати, що контрабанда є багатовіковим соціальним явищем, яке полягає в незаконному переміщенні товарів і цінностей через кордон з метою отримання прибутку або досягнення інших цілей. У сучасних умовах це явище набуло масштабів глобальної проблеми, створюючи значну загрозу економічним інтересам держави та суспільства. Як правило, контрабанда здійснюється організованими, добре структурованими злочинними групами, які часто діють у міжнародному середовищі [26, с.143].

Контрабанда завжди була глобальною загрозою економічній безпеці усіх країн світу. Оскільки вона створювала відчуття громадської незахищеності та накладала фінансовий тягар на суспільство, уряд і судову систему, з одного боку та змінювала характер етичної сфери суспільства з іншого. Вона могла призводити до порушення законів та норм, цілеспрямованого переміщення через кордон всупереч відповідним правовим актам, а також до втрати доходів для людей і держав. За своєю функціональною сутністю контрабанда, як правило, є нелегальною торгівлею, яка ґрунтується на попиті на певні товари та на витратах на їх переміщення. На відміну від більшості видів торгівлі, контрабанда в її сприйнятті та вивченні також тісно пов'язана з фігурою «контрабандиста» та особливістю соціального простору прикордоння, в якому вони являються ризикованими підприємцями, брокерами, шахраями.

Як слушно зауважив в своїх роботах В.В. Налуцишин, найбільш небезпечні прояви контрабанди пов'язані з наркоторгівлею, нелегальним обігом зброї, експортом стратегічно важливих ресурсів, а також незаконним

вивезенням культурних і історичних цінностей. Спостерігається тісна взаємодія між українськими злочинними угрупованнями та їхніми закордонними партнерами, що погіршує ситуацію. Крім того, контрабандисти нерідко залучають до своїх схем корумпованих посадовців митних органів, державної влади та місцевого самоврядування [42, с.344].

Контрабанда є невід'ємною частиною економічної злочинності та тісно пов'язана з ухиленням від сплати мит, розкраданнями та іншими службовими злочинами. За даними експертів, діяльність контрабандистів завдає Україні щорічних збитків у розмірі до 300 мільярдів гривень.

В.Ю. Шепітько в своїх роботах наголошує, що час вчинення контрабанди також є важливим аспектом. Результати досліджень показали, що найчастіше контрабанда скоюється вночі, якщо, звичайно, її переміщення не пов'язане з певним видом транспорту. Контрабандисти обирають нічний час або кінець зміни певного митного наряду, щоб працівники митних кордонів були вже стомлені і не зовсім пильні. Часто контрабанда може відбуватись навіть у святкові дні, вихідні чи у погану погоду, саме з цієї ж причини [32, с.506].

Одним з факторів, що впливає на виникнення та розповсюдження контрабанди є географічне розташування країни та кількість магістральних шляхів, що з'єднують певні частини світу. З цього можна зробити висновок, що чим більша територія держави, тим більші ризики існування незареєстрованих об'їзних шляхів, чим можуть легко скористатись злочинці. До того ж, існування та розвиток контрабанди посилюється в умовах сильної корумпованості суспільства, правоохоронних органів та митних служб, що може не тільки збільшити попит на нелегальні товари, а й надати можливість проходження кордону непоміченими.

Виходячи з аналізу практичної діяльності поліції Служби безпеки силових структур, ми можемо зробити висновок про те, що такі рішення, як збільшення поліцейських сил, вживання суворіших заходів безпеки, застосування суворіших покарань, а також будівництво більшої кількості

в'язниць, не є ефективними стримуючими факторами. Це неприємне явище зазвичай розглядається незалежно від місцевих, соціальних, економічних і культурних умов, які впливають на злочинців. Тим не менш, для боротьби зі злочинністю та соціальними правопорушеннями необхідно ретельно визначити фактори, що провокують на здійснення контрабандистських дій і їхній взаємозв'язок із різними видами злочинності.

Саме тому вивчення контрабанди завжди привертало увагу цілого ряду дисциплін: антропології, географії, економіки, соціології, історії, права і політології. В суспільстві так само, як і в політичному просторі, завжди велися дискусії щодо кримінального впровадження за ведення контрабанди та діяльність, що пов'язана з нею.

У системі правового регулювання, спрямованого на протидію злочинам, які загрожують економічній безпеці та пов'язані з порушеннями митних відносин, особливе значення мають положення кримінального законодавства. До таких порушень належать, зокрема, контрабанда та ухилення від сплати митних платежів [44, с.545].

Отже, контрабанда – це політично-соціальне явище нелегальної торгівлі або нелегального перевезення товарів через кордон за участю шахрайських схем та контрабандистів. КК України виокремлює два основних види контрабанди: загально-кримінальна контрабанда (переміщення культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовини, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпаси до неї) та спеціальна контрабанда (переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів). Розділяючи контрабанду за видами її перебігу класифікують: обхід митних кордонів (об'їзними шляхами, морем чи степом) та переховування товару (використання подвійного дна у вантажівках, змішаного вантажу – поєднання легальних і нелегальних товарів під час перевезень, фізична контрабанда, маскування предметів, фальсифікація документів щодо походження предметів). Також контрабандні діяння можуть не коригуватись через участь у справі корумпованих чиновників, працівників прикордонних

служб тощо. За масштабами контрабанду поділяють на дрібну (перевіз товарів невеликими партіями для особистої вигоди) та промислову (масштабні контрабандні операції з включенням шахрайських схем та організацій). За способом вчинення контрабанди розрізняють: сухопутну, морську, повітряну. Сухопутна контрабанда перевозиться легковими автомобілями, вантажівками та іншим наземним транспортом, тому є найрозповсюдженою. Також вона може відбуватись і з пішим перетином кордону, шляхом фізичної контрабанди – переховування предметів на тілі контрабандиста. Морська контрабанда перевозиться суднами, яхтами, катерами, рибальськими човнами та через порти. Повітряна контрабанда перевозиться повітряним транспортом: літаками, дронами, через комерційні авіарейси, авіапоштою.

1.2. Основні причини та наслідки діяльності контрабанди.

Аналіз контрабанди як небезпечного соціального явища не можливий без виокремлення та витлумачення його засадничих причин, які зумовлюють саме явище, його масштаб та сутнісні характеристики. Саме тому для протидії явищу контрабанди потрібно розумітись на причинах, що штовхають до здійснення злочину.

Основні причини вчинення контрабанди можна поділити умовно на три категорії:

1. Економічні чинники;
2. Соціальні та культурні чинники;
3. Юридичні та адміністративні прогалини.

Далі розглянемо окремо кожен категорію чинників, які детермінують дане явище. Серед економічних чинників можна виокремити, в першу чергу, бідність та зростання безробіття в країні. Високий рівень митних тарифів чи обмеження імпорту стимулюють підприємців до пошуку нелегальних шляхів обігу товарів. Люди часто вдаються до контрабанди через відсутність легальних джерел доходу. Також бідність може стати нестерпною для окремих осіб та їх дітей і саме тому люди вдаються до збагачення нелегальними шляхами. Наприклад, за проведеним дослідженням Є.П. Гайворонського у 85,7% випадків особи, які вчинили контрабанду, мали на утриманні одну і більше осіб. Тому варто звертати увагу при розслідуванні контрабанди на той факт, що людина, яка вчиняє контрабанду має значні матеріальні труднощі, що можуть ускладнювати життя їй та її близьким [16, с.198]. У регіонах із високим рівнем безробіття та низьким рівнем життя, контрабанда часто сприймається як спосіб заробітку. Люди беруть участь у незаконному перевезенні товарів, бо це забезпечує їм дохід, навіть якщо робота є ризикованою. Прикладами таких країн являються: європейські країни та Україна.

Однак це не завжди означає, що в заможніших країнах відбувається менше злочинів. Глобальна ініціатива проти транснаціональної організованої

злочинності створила Глобальний індекс організованої злочинності. Відповідно до наданих звітів за 2023 рік, з усіх континентів світу Азія демонструє найвищий рівень злочинності (5,47 з 10). Хоча до цього континенту і входить Китай, що за наданими звітами 2024 року, значно переріс статус країни, що розвивається та була пропозиція віднести його до високо розвинутих країн [3].

Наступною вагомою причиною серед економічних чинників є різниця в цінах та податках між країнами. Високі митні збори або податки в одній країні стимулюють пошук шляхів уникнення їх сплати. У країнах із високими ставками податків або акцизів, товари, як-от алкоголь, тютюн, паливо, коштують дорожче, ніж у сусідніх державах. Це стимулює контрабанду, адже переміщення товарів без сплати податків дозволяє продавати їх дешевше. Аналізуючи звіт Глобального індексу організованої злочинності за 2023 рік можна сказати, що до таких нелегальних діянь часто вдаються в США та Мексиці. Через високі податки на тютюн у США багато людей намагаються ввозити дешевші сигарети з Мексики, що призводить до великих контрабандних угруповань, які займаються доставкою підакцизних товарів [3].

Різниця в цінах через економічну нерівність. У країнах із різним рівнем економічного розвитку товари часто мають різну вартість. Наприклад, побутова техніка, одяг або автомобілі можуть бути дешевшими в одній країні, що стимулює їх нелегальне ввезення до іншої. Також суттєвим важелем впливу може стати висока прибутковість нелегальних товарів. Контрабанда високоприбуткових товарів, таких як наркотики, зброя або коштовності, є фінансово вигідною для контрабандистів, незважаючи на ризики.

Аналізуючи звіт Глобального індексу організованої злочинності за 2023 рік, можна зробити висновок, що перше місце в контрабанді контрафактних та підакцизних товарів посідає Китай. Підроблені товари мають давню історію в Китаї, і наразі ця країна є основним у світі джерелом цих товарів, які варіюються від одягу класу люкс до електроніки. Незаконна торгівля

підакцизними товарами є процвітаючим кримінальним ринком у Китаї, а Гонконг і Макао є ключовими транзитними центрами через їхній м'якший режим імпорту. До контрабандних товарів також належать товари підвищеного масового попиту: алкоголь, сигарети, косметичні товари, предмети інтелектуальної власності та електроніка. За повідомленнями, до цієї діяльності залучені злочинні синдикати, а платформи електронної комерції сприяють незаконній торгівлі.

Прикладом такого перевезення є морська контрабанда, що була виявлена працівниками митної служби Гонконгу. Митниця Гонконгу запобігла спробам контрабанди тютюнових виробів морем вартістю 6,9 млн доларів. Ця масштабна контрабанда доставлялась морем з Камбоджі та Південної Кореї у 2023 році. За офіційними звітами, контрабанда цигарок у Гонконг істотно зросла після того, як уряд підвищив податки на тютюнові вироби у лютому. З початку 2023 року правоохоронці вилучили понад 470 млн контрабандних сигарет на більш ніж 191,4 млн доларів [3]. Прибуток від такої діяльності може бути в сотні разів більшим за витрати на її організацію. Крім того, у регіонах, де немає достатніх умов для легальної економічної діяльності, контрабанда стає єдиним доступним способом отримання доходу. Наприклад, у сільських прикордонних регіонах люди часто займаються перевезенням товарів у невеликих обсягах, обходячи офіційні митні пункти, через нестачу альтернатив на своєму ринку економіки. Також контрабандні товари можуть бути популярними серед населення з причини того, що коштують дешевше за оригінальні і тому населення, переслідуючи мету економії витрат може свідомо або ні потрапити не тільки на контрабандні товари, а на цілі величезні чорні рики зі збуту таких товарів. Існування «чорного ринку» - попит на нелегальні товари, такі як наркотики чи зброя, що створює сприятливі умови для контрабанди.

За даними Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру (SIPRI), США є найбільшим експортером зброї у світі, забезпечуючи майже 40% задокументованих світових поставок зброї.

Приблизно половину цього експорту спрямовано на Близький Схід, переважно до Саудівської Аравії. Також одним з найпоширеніших ринків торгівлі нелегальної зброї є Ємен. Країна історично була центром торгівлі зброєю як для зброї, що перевозилася в Східну Африку та вивозилася зі Східної Африки, так і для зброї, що перевозилася в і з Перської затоки. Незважаючи на історичну роль країни на міжнародному ринку торгівлі зброєю, озброєні групи, які зараз діють у країні, є основною клієнтською базою, оскільки ринок був переповнений зброєю з початку конфлікту. У соціальних мережах процвітає продаж стрілецької зброї, включно з коаліційною зброєю, а військових, сил безпеки, флот і берегову охорону звинувачують у незаконних поставках зброї та сприянні контрабанді на чорному ринку [3].

Ще одним фактором виступає глобалізація та міжнародна торгівля. Розширення міжнародної торгівлі збільшує обсяги товарів, які перетинають кордони. Це створює можливості для приховування контрабанди серед легального імпорту та експорту. Основною проблемою глобалізації є ускладнення перевірок через великі обсяги товарообігу [44, с. 546].

Тепер розглянемо причини контрабанди, які детерміновані соціальними чинниками, які впливають на контрабандну активність населення. Соціальними причинами та умовами вчинення контрабанди, в першу чергу, є особливо негативні умови проживання особи, що підбурюють її на вчинення злочину та кардинальну зміну поглядів на життя в цілому.

Певною мірою контрабанда як негативне явище зумовлене й психологічними причинами соціалізації індивідуума. Спираючись на твердження Нетяги В.В., можна виділити три основні психологічні аспекти, які формують корисливі мотиви вчинення контрабанди [44, с.545].

1. низький рівень моральності, патріотизму й національної свідомості. Цей психологічний аспект може бути притаманним особі, якщо з дитинства не проводилось жодних виховних робіт з тем патріотизму, етичності та культурних цінностей. Така особа недостатньо соціалізована як

громадянин, має низький рівень соціальної відповідальності, який зумовлений низьким рівнем освіти.

2. неусвідомлення особою повною мірою суспільної небезпечності контрабанди. Особа може не розуміти кримінальну або адміністративну караність за вчинення контрабанди, бо не усвідомлює наслідки цього діяння.

3. нехтування інтересами суспільства, правовий нігілізм, що є однією з домінуючих і визначальних установок у свідомості осіб, які вчинили контрабанду. Правовий нігілізм, як зауважує вітчизняний вчений В.В. Черней – це негативне ставлення громадян до права, законів, наявність у них установки на можливість досягнення соціально значимих результатів протизаконними засобами [67, с.10].

За даними В.В. Нетяги, на вчинення контрабанди впливає корупція та її розповсюдження на території країни. Корумповані працівники митних органів або прикордонної служби сприяють контрабанді. Ще одним аспектом може бути витік засекреченої інформації. Контрабандисти можуть отримувати доступ до службової інформації про графіки перевірок, патрулі або обсяги контролю, саме завдяки корупції.

Також вагомим чинником розповсюдження контрабанди може бути низький рівень забезпечення в державі правової бази, що продукує низький рівень правової свідомості громадян. Юридичні та адміністративні прогалини є важливими факторами, які сприяють поширенню контрабанди. Вони створюють "щілини", що дозволяють уникати відповідальності або обходити митні та правові обмеження. Чинником може бути неадекватна кримінальна відповідальність у тому разі, якщо покарання за контрабанду є занадто м'яким (наприклад, у вигляді невеликих штрафів або короткострокових санкцій) - це не стримує злочинців. Низька вірогідність покарання за контрабанду також стимулює незаконну діяльність. Ще однією причиною розповсюдження контрабанди є прогалини у регулюванні. У багатьох країнах законодавство не охоплює всі аспекти боротьби з контрабандою:

- Відсутність чітких механізмів контролю над транзитними товарами.
- Неповне регулювання онлайн-торгівлі, через яку контрабанда набуває нових форм (наприклад, доставка заборонених товарів через поштові служби).
- Недостатнє регулювання нових видів контрабанди, таких як цифрові активи (криптовалюта) або незаконний обіг інтелектуальної власності.

Відповідно до наданого звіту Глобальної організованої злочинності за 2023 рік, Сирія посідає одне з перших місць на шкалі поганого регулювання контрабандних діянь на законодавчому рівні, маючи індекс 10 з 10 можливих. Сирійський режим не доклав достатніх зусиль для боротьби з організованою злочинністю, навіть після припинення домінування ідеології у країні, і скоріше створив сприятливе середовище для процвітання злочинних організацій і використання хиткої післявоєнної ситуації держави. Незважаючи на різку риторику уряду щодо боротьби з організованою злочинністю, державні суб'єкти продовжують тісно пов'язуватись із багатьма злочинними групами. Корупція продовжує залишатися системною проблемою в урядовому апараті, що робить дуже можливим проникнення кримінальних організацій до державних установ [3].

Проблеми внутрішньої діяльності митниці. Крім того, ми хотіли би виокремити як чинник, що сприяє контрабанді, як низький рівень митного контролю на кордонах. Слабка або недостатньо оснащена охорона кордонів може сприяти розповсюдженню контрабандних діянь. В наш час контрабандисти все частіше прибігають до різних методів перебігу контрабанди, тому працівники митних служб повинні бути не тільки пильними, а й добре технологічно оснащеними.

Також важливою проблемою у забезпеченні митного контролю є неналежна фахова та морально-психологічна підготовка митних працівників. Вирішенням цієї проблеми може стати підвищення рівня знань та навичок

митних працівників у галузі митної справи, зокрема у сфері митних правил, законодавства, міжнародних договорів, а також сучасних методів і засобів митного контролю [62, с.153].

Аналізуючи роботу А.В. Тимошенка ми можемо констатувати, що науковий інтерес до новітніх технологій боротьби з контрабандою з часом лише зростатиме. Бо справжня боротьба з контрабандою потребує не тільки навчених спеціалістів та суворого контролю митних кордонів, але й новітніх технологій. Однією з таких технік стала технологія “блокчейн”. Блокчейн – спеціальна база даних, що містить впорядкований ланцюг блоків, що з часом поповнюється. Кожен блок містить часову позначку та дані усіх транзакцій. Технологія блокчейн діє як публічний цифровий реєстр, який захищений від несанкціонованого доступу, зберігає записи транзакцій в загальнодоступних або інших однорангових мережах. Як відомо, у процес оформлення, відправки, доставки та отримання включено чимало людей і машин, саме тому технологія блокчейн була б корисною для власників підприємств, бо вона значно зменшує кількість людей у цій справі. Впровадження технології блокчейн може призвести до багатьох позитивних наслідків, серед яких:

- брати участь може кожен, хто має доступ до мережі;
- прозорість в роботі та легкість;
- інформація незмінно залишається в мережі, її не можливо видалити або видозмінити;
- жоден центральний орган не контролює блокчейн;
- блокчейн може знизити витрати контролю мита та надати більшої безпеки [62].

Система санкцій проти контрабанди або системи запобігання контрабанді. У більшості країн контрабанда розглядається як серйозний злочин і передбачає різні види відповідальності – адміністративну, фінансову чи кримінальну. Наприклад:

- штрафи – у разі дрібної контрабанди порушник зобов'язаний сплатити значні штрафи, які часто перевищують вартість товару.

- позбавлення волі: кримінальна контрабанда (зокрема зброї чи наркотиків) може каратися тривалими термінами ув'язнення.

- конфіскація товарів – товари, які є предметом контрабанди, зазвичай конфіскуються на користь держави [45, с.9].

В Україні, відповідно до Кримінального кодексу, контрабанда стратегічних товарів або зброї передбачає суворе покарання. У той же час контрабанда товарів комерційного характеру може кваліфікуватися як адміністративне порушення.

За даними Державної митної служби України, щорічні збитки державного бюджету України від контрабанди техніки становлять 3,6 мільярда гривень [48]. Ця цифра свідчить не лише про значні економічні втрати, а й підкреслює масштабність проблеми, яка зачіпає різні аспекти національної безпеки та суспільного життя.

На підставі вищенаведеного, ми можемо констатувати, що контрабанда – це :

1. Загроза національній безпеці, зокрема, нелегальне ввезення зброї, наркотиків та інших небезпечних товарів, становить серйозну загрозу для безпеки країни. Її негативний вплив проявляється у кількох ключових аспектах:

- зростання злочинності – незаконний обіг зброї та наркотиків створює сприятливе середовище для розширення кримінальних мереж, що, своєю чергою, підвищує рівень злочинності та криміногенної у сучасному українському суспільстві. Це безпосередньо впливає на безпеку громадян і загальну стабільність у суспільстві.

- ослаблення прикордонного контролю – постійне переміщення контрабандних товарів через кордон підриває ефективність державних органів, які відповідають за захист кордону та митний контроль. Це створює

ризика для територіальної цілісності та відкриває можливості для подальших порушень.

2. Соціальні втрати та скорочення бюджетних надходжень – контрабанда також має значний негативний вплив на соціальну сферу, зокрема через зменшення доходів бюджету, спричинене несплатою митних зборів. Ці фінансові втрати безпосередньо позначаються на фінансуванні соціальних програм, освіти, медицини та інших важливих сфер:

- скорочення бюджетних ресурсів – недостатнє фінансування соціальних програм обмежує доступ громадян до якісної освіти, медичних послуг та інфраструктури.

- загроза життю та здоров'ю населення України – дефіцит коштів призводить до браку медичного обладнання, лікарських засобів і фахівців, що негативно впливає на стан здоров'я населення, особливо вразливих категорій громадян.

- скорочення бюджетних надходжень – невивплата митних платежів через контрабанду призводить до втрат значних обсягів коштів у державному бюджеті. Це обмежує можливості фінансування важливих сфер, таких як освіта, медицина, інфраструктура та соціальна допомога, що ускладнює вирішення нагальних соціальних проблем.

- поглиблення соціально-економічних криз – недовіра населення до державної політики може призвести до протестів і внутрішньої нестабільності. Крім того, такі умови можуть бути використані зовнішніми ворогами для посилення напруги всередині країни та впливу на її позиції у війні та на міжнародній арені.

- соціальні наслідки – зменшення фінансування соціальних програм сприяє зростанню безробіття, нерівності та погіршенню якості життя. Обмежені ресурси не дозволяють забезпечити громадянам належні медичні послуги, якісну освіту та соціальну підтримку, що створює середовище для зростання соціального невдоволення.

Ці наслідки створюють загрозу для стабільності держави, адже без належного фінансування зростають соціальна напруга та відчуття безперспективності серед громадян. Таким чином, боротьба з контрабандою є важливою складовою забезпечення національної безпеки та стабільності держави [34, с.2].

3. Міжнародний вплив та репутація країни – контрабанда в Україні має значні міжнародні наслідки, що стосуються довіри з боку іноземних партнерів та інвесторів. Вона суттєво впливає на імідж держави у глобальному економічному середовищі та визначає її позицію на міжнародній арені. Так, з державами, що мають меншу захищеність від контрабандних діянь менша кількість країн хотіла би співпрацювати та укласти міжнародні договори чи давати допуск до міжнародних організацій:

- втрата довіри міжнародних партнерів – інвестори та світова спільнота висувають високі вимоги до прозорості та дотримання норм у веденні економічної діяльності. Масштаби контрабанди, які виникають у країні, можуть підірвати цю довіру, знижуючи привабливість України як надійного партнера. Крім того, порушення прав інтелектуальної власності через контрабанду викликає невдоволення серед іноземних контрагентів, що може стримувати їхній інтерес до співпраці.

- вплив на міжнародну репутацію – рівень дотримання правових норм і міжнародних стандартів є важливим чинником, що формує імідж держави. Нездатність ефективно протидіяти контрабанді може створити образ країни, яка не контролює нелегальні процеси, що підриває її авторитет на міжнародній арені.

4. Економічні ризики для держави:

- ризики для економічної співпраці – втрата довіри з боку партнерів може вплинути на умови торгівлі, зменшення обсягів інвестицій та ускладнення переговорів щодо міжнародних економічних угод. Співпраця з країнами, де процвітає контрабанда, може призвести до порушення

міжнародних санкційних режимів, що загрожує штрафами та обмеженнями для компаній, що хотіли б співпрацювати.

- економічна нерівність – втрата робочих місць і скорочення фінансування в соціально залежних галузях поглиблюють нерівність і знижують рівень життя населення [34, с.3].

- фінансування злочинних і терористичних організацій – контрабанда часто стає джерелом доходів для кримінальних структур, зокрема терористичних груп, які використовують ці кошти для організації злочинної діяльності.

Урахування цих наслідків є важливим для формування стратегій боротьби з контрабандою та відновлення позитивної репутації України у світі.

Контрабанда є складною проблемою, яка охоплює як економічні, так і соціальні аспекти. Вона підриває національну безпеку, сприяє розвитку кримінальних мереж і зменшує надходження до бюджету, завдаючи шкоди системам освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Для подолання цієї проблеми потрібна комплексна стратегія, яка передбачає боротьбу зі злочинністю, посилення прикордонного контролю та впровадження системних реформ для забезпечення соціального благополуччя, соціальної стабільності, що унеможливорює або значно зменшує соціальні девіації, детерміновані даним явищем.

Таким чином, контрабанда не лише шкодить економіці, але й створює умови для соціальної та політичної нестабільності. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно розробляти комплексні стратегії, що передбачатимуть боротьбу з нелегальним переміщенням товарів, зміцнення бюджету та забезпечення стабільного соціального розвитку країни.

На підставі аналізу ми дійшли до наступних висновків, що причини поширення контрабанди в Україні є наслідком впливу низки факторів, які створюють сприятливі умови для розвитку нелегальної торгівлі та обігу товарів.

1. Корупція у державних органах – однією з головних причин контрабанди є корупція у митних і прикордонних службах. Налагоджені корупційні схеми відкривають можливості для незаконних операцій і сприяють обходу державного контролю.

2. Високі податки та митні збори – завищені митні ставки, акцизи та ПДВ стають стимулом для нелегального ввезення товарів. Високий рівень оподаткування знижує конкурентоспроможність офіційно імпортованих товарів, змушуючи бізнес шукати обхідні шляхи.

3. Недоліки в законодавстві – нечіткі розмиті правові акти та прогалини у нормативно-правовій базі ускладнюють регулювання митних процедур. Ці недоліки надають можливості для зловживань і полегшують діяльність контрабандистів. У 2012 році в законодавстві України було скасовано контрабандну відповідальність за товарну контрабанду, що призвело до глобальних контрабандних порушень у тому ж році. Одним з таких контрабандних діянь стало виявлення в порту міста Одеси 13700 контрабандних ящиків цигарок на загальну суму 145 млн. грн [40, с.167].

4. Слабка міжнародна співпраця – відсутність ефективної взаємодії між правоохоронними та контролюючими органами України й сусідніх держав ускладнює обмін інформацією і координацію зусиль у боротьбі з контрабандою.

5. Безробіття в прикордонних регіонах – недостатня кількість робочих місць у прикордонних районах змушує місцевих мешканців займатися нелегальною діяльністю як способом отримання доходу.

6. Низька ефективність контролю – брак сучасного обладнання та недостатній рівень підготовки працівників митниці й прикордонної служби обмежують їхні можливості для ефективного виявлення та запобігання контрабанді.

7. Географічне положення – Україна, розташована на перетині основних транспортних шляхів, має зручний доступ до численних ринків, що робить її привабливим регіоном для контрабандної діяльності.

Сукупність цих чинників формує сприятливе середовище для поширення контрабанди, яка є серйозною економічною та соціальною проблемою країни. Для боротьби з цим явищем необхідний комплексний підхід, що включає вдосконалення законодавчої бази, посилення контролю та активізацію міжнародної співпраці.

РОЗДІЛ 2. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

2.2. Досвід розвинутих країн у боротьбі з контрабандою. Боротьба з контрабандою в країнах ЄС та Америці.

У країнах Західної Європи контрабанду зазвичай розглядають як фінансове правопорушення, що є одним із способів ухилення від сплати податків.

Останніми роками Європейський Союз значно посилив заходи відповідальності за контрабандну діяльність. Зокрема, 5 липня 2017 року Європейський парламент і Рада Європейського Союзу ухвалили Директиву № 2017/1371. У цьому документі було викладено правові норми щодо підвищення відповідальності за контрабанду та визначено необхідність запровадження мінімальних покарань для фізичних осіб, чиї дії завдають фінансової шкоди інтересам ЄС. Наприклад, за завдання значної шкоди або отримання значної вигоди передбачено покарання у вигляді 4 років позбавлення волі. Якщо ж шкода чи вигода становлять менше 10000 євро, можливе застосування інших санкцій, які не передбачають кримінального покарання [12, с.5].

Попри багаторічне існування Європейського Союзу зі спільним ринком, який забезпечує вільне переміщення товарів, послуг і робіт, законодавство щодо відповідальності за контрабанду досі не можна вважати уніфікованим.

Переглядаючи досвід зарубіжних країн, насамперед країн ЄС, у регулюванні кримінальної відповідальності за контрабанду, можна запропонувати класифікацію держав залежно від наявності чи відсутності положень у кримінальному законодавстві, що визначають покарання за незаконне переміщення товарів через кордон. Аналіз підходів різних країн до регулювання відповідальності за контрабанду показує значні відмінності між правовими системами. У деяких державах такі положення винесені за межі кримінального кодексу, тоді як інші інтегрують їх у кримінальне законодавство. Цей досвід є цінним для вдосконалення українського законодавства у сфері боротьби з контрабандою.

Аналізуючи звіт Глобального індексу організованої злочинності за 2023 рік, можна стверджувати, що перше місце серед 193 країн світу за параметром стійкості уряду та держави до глобальних злочинів посідає Фінляндія. Фінляндія має низький рівень корупції, що забезпечує прозорість митних систем і уряду, загалом, та робить країну стійкою до злочинних діянь. Фінляндія має потужну законодавчу базу, прозоре управління та ефективну судову систему, що сприяє культурі верховенства права та дотримання законів. В країні відсутній антикорупційний уряд, тому всі регулятивні процеси відбуваються через Міністерство юстиції, хоча це і не дуже гарний аспект, але уряд користується репутацією одного з найменш корумпованих у світі і громадяни йому довіряють. Також важливою є міжнародна співпраця уряду Фінляндії з іншими країнами задля забезпечення протидії контрабанді на кордонах. Національне бюро розслідувань і спеціалізований підрозділ столичної поліції Гельсінкі є основними правоохоронними органами, які займаються боротьбою з організованою злочинністю в країні. Однак, Фінляндія також стикається з проблемами контрабанди через кордон із росією та постійний наркотрафік з росії, особливо дрібного героїну. Для моніторингу та патрулювання кордону фінська прикордонна служба використовує сучасне обладнання та техніку, як-от вертольоти, літаки, патрульні кораблі, засоби електронного спостереження та дрони. Проте прикордонній службі бракує персоналу, щоб повністю захистити весь кордон і виконати нові обов'язки, покладені ЄС [3].

Відповідно до повідомлень Укрінформ у березні 2024 року у Фінляндії в контрабанді мігрантів через кордон з росією підозрювали 35 людей. Всього було відкрито 25 кримінальних проваджень, з яких: 21 особу підозрюють в організації незаконного в'їзду мігрантів на територію Фінляндії з підробленням документів та пошуком притулку для мігрантів, а ще 4 особи – у скоєнні тяжких контрабандних злочинів. Як повідомляв Укрінформ, Фінляндія планує ухвалити тимчасове законодавство, що дозволить

прикордонним органам зупиняти шукачів притулку, які намагаються потрапити на її територію з росії [65].

Далі ми би хотіли розглянути основні приклади ефективних практик у боротьбі з контрабандою на досвіді інших країн.

Сполучені Штати активно використовують сучасні технології та посилюють законодавчі заходи для боротьби з контрабандою.

1. Система контролю на кордоні – у США функціонує Агентство митного і прикордонного контролю (CBP), яке оснащено найновішими технологіями: сканерами для вантажів, системами розпізнавання обличчя, дронами та датчиками руху. Це значно підвищує ефективність виявлення контрабанди.

2. Жорсткі санкції – контрабанда зброї, наркотиків чи інших заборонених товарів карається тривалими строками ув'язнення (до 20 років) та значними штрафами.

3. Спеціалізовані програми – США запровадили ініціативу «Контроль за експортом» (Export Control Act), яка регулює обіг стратегічно важливих товарів і технологій [45, с.7].

У Великій Британії боротьба з контрабандою орієнтована на інтеграцію різних державних структур.

1. Спільна робота відомств – органи митниці, поліції та прикордонної служби взаємодіють у режимі реального часу, обмінюючись інформацією про підозрілі вантажі.

2. Чітке законодавство – Закон «Про митницю та акцизи» (1979 року) та низка інших нормативних актів передбачають жорсткі санкції за незаконний імпорту та експорт, включаючи довічне ув'язнення за контрабанду наркотиків.

3. Міжнародне співробітництво – Велика Британія активно співпрацює з ЄС, Інтерполом та іншими міжнародними організаціями у боротьбі з транскордонною контрабандою [57, с.168].

У Німеччині відповідальність за контрабанду регулюється податковим законодавством, що акцентує увагу на економічних аспектах.

1. Суворий контроль товарообігу – усі вантажі, що перетинають кордон, проходять ретельну перевірку. Контрабанду розділяють на «просту» (без насильства) та «кваліфіковану» (із застосуванням насильства чи в складі групи).

2. Сучасні технології – використовуються автоматизовані системи перевірки вантажів та електронні митні декларації, що дозволяє зменшити людський фактор і виявляти порушення ефективніше.

3. Покарання за тяжкі злочини – за кваліфіковану контрабанду передбачено покарання до 5 років ув'язнення [57, с.167].

Часопис німецької митниці зазначає, що у 2022 році прикордонники змогли вилучити ріг носорога, що був незаконно переміщений з метою продажу в Південно-Східній Азії. Третій ріг носорога має дуже високу цінність, тому що продається і використовується як наркотик, його споживають переважно багаті, відомі чи впливові чоловіки, які хочуть продемонструвати свій статок. На щастя, південноафриканські митники змогли зупинити партію носорогового рогу в міжнародному аеропорту Йоганнесбург. З двох місць багажу, які повинні були відправитися до Абу-Дабі, вони вилучили 25 кілограмів натертого рогу [8, с.2].

Швейцарія відома своєю системою моніторингу фінансових потоків і боротьбою з контрабандою цінностей.

1. Фокус на фінансовій прозорості – велику увагу приділяють контролю за переміщенням дорогоцінних металів, коштовностей та культурних цінностей.

2. Використання митних зон – Швейцарія створила спеціальні митні склади, де товари перевіряються перед вивезенням за кордон, що зменшує ризик контрабанди.

3. Міжнародна співпраця – країна активно співпрацює з ЮНЕСКО щодо збереження культурних цінностей і протидії їхньому незаконному вивезенню.

Загальні напрямки ефективної боротьби з контрабандою. Насамперед йдеться про розширення масштабу використання спеціальних технічних

засобів, імплементацію найновіших інноваційних технологій, які дають змогу виявити контрабандні товари.

1. Сучасні технології – використання сканерів, дронів, систем розпізнавання обличчя та інших інновацій значно підвищує ефективність боротьби з контрабандою.

2. Жорстке законодавство – у більшості розвинених країн передбачені суворі покарання за контрабанду, включаючи тривалі строки ув'язнення та значні штрафи.

3. Міжнародне співробітництво – координація дій із сусідніми країнами, міжнародними організаціями (Інтерпол, Європол, ООН) є ключовим елементом боротьби з транскордонною контрабандою.

4. Фінансовий контроль – моніторинг фінансових потоків і торгівлі культурними цінностями є важливим для виявлення незаконних операцій.

5. Професійна підготовка – постійне навчання та підвищення кваліфікації працівників митних і прикордонних служб є обов'язковим компонентом ефективної системи [55].

Досвід розвинених країн показує, що успішна боротьба з контрабандою потребує комплексного підходу. Поєднання сучасних технологій, суворого законодавства, міжнародної співпраці та ефективної роботи правоохоронних органів дозволяє значно знизити рівень незаконного обігу товарів. Україні ж, у свою чергу, варто адаптувати найкращі практики для зміцнення власної системи боротьби з контрабандою.

2.2. Міжнародні організації у сфері боротьби з контрабандою

Міжнародна співпраця серед країн світу стала дуже актуальною через стрімке поширення глобалізації в світі та прагнення країн до економічного зростання і безпеки. Перш за все, міжнародна співпраця є необхідною через економічну взаємозалежність держав. Жодна країна не здатна повністю забезпечити себе всім необхідним: ресурсами, технологіями, товарами, інвестиціями. Саме тому міждержавні угоди, зони вільної торгівлі та економічні союзи, такі як Європейський Союз чи Світова організація торгівлі, стають платформами для стабільного розвитку економік, створення нових можливостей для бізнесу та працівників.

Не менш важливим аспектом є питання безпеки та стабільності. Конфлікти, тероризм, контрабанда — це проблеми, які не визнають державних кордонів. Тому країни об'єднуються в рамках таких організацій, як ООН чи НАТО, щоб разом протистояти викликам, врегульовувати суперечності шляхом діалогу та запобігати ескалації.

Роблячи висновки з аналізу праці І.М. Легана можна стверджувати, що боротьба з контрабандою є одним із ключових аспектів міжнародної безпеки та економічної стабільності. Взаємодія та взаємодопомога країн набувають зараз глобального у світі характеру. У цьому процесі важливу роль відіграють міжнародні організації, які координують дії країн, забезпечують обмін інформацією та впроваджують ефективні механізми протидії незаконному обігу товарів [36, с.138].

Нижче представлені основні міжнародні організації, які займаються цією проблемою.

Таблиця 2.1 – Міжнародні організації у боротьбі з контрабандою

Організація	Роль	Основні функції
Всесвітня митна організація (ВМО)	Координація митної діяльності країн	Розробка стандартів (Кіотська конвенція)
		Обмін даними через CEN

		Виявлення контрабанди наркотиків, зброї, культурних цінностей
Інтерпол	Координація правоохоронних органів у боротьбі з міжнародною злочинністю	Розслідування злочинів
		Обмін інформацією між країнами
		Спеціалізовані операції з виявлення контрабанди наркотиків, зброї та фальсифікованих товарів
Європол	Протидія організованих злочинності у країнах ЄС	Аналіз даних
		Координація спільних операцій
		Боротьба з транскордонною контрабандою (операції, як-от Sirocco)
Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC)	Протидія транснаціональній організованій злочинності	Надання технічної допомоги
		Навчання митників і правоохоронців
		Програма Container Control Programme для боротьби з морською контрабандою
Світова організація торгівлі (COT)	Регулювання міжнародної торгівлі	Встановлення правил торгівлі
		Розгляд суперечок між країнами
		Спрощення процедур, щоб зменшити стимули для контрабанди
Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	Дослідження економічних аспектів контрабанди	Аналіз збитків від контрабанди
		Рекомендації щодо підвищення ефективності митного контролю
Всесвітня організація	Боротьба з контрабандою	Виявлення підроблених медикаментів

охорони здоров'я (ВООЗ)	фальсифікованих ліків	Кампанії з підвищення обізнаності
		Співпраця з митними та охоронними органами

Всесвітня митна організація (World Customs Organization, WCO) є ключовою структурою у боротьбі з контрабандою. ВМО – це міжурядова міжнародна організація зі штаб-квартирою в м. Брюссель (Королівство Бельгія). Вона об'єднує в своїй структурі 183 країни, які разом контролюють понад 98% світової торгівлі. Організація була заснована 26 січня 1953 р. Як глобальний центр митної експертизи, ВМО є єдиною міжнародною організацією, що володіє компетенцією в митних питаннях, і по праву може називати себе голосом міжнародного митного співтовариства.

Функції Всесвітньої митної організації:

- координація митної діяльності між країнами;
- підтримка дружньої співпраці між країнами;
- розробка міжнародних стандартів та рекомендацій, таких як - Кіотська конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур;
- виявлення та запобігання контрабанді наркотиків, зброї, культурних цінностей та інших заборонених товарів [18].

Також Всесвітня митна організація у своїй роботі використовує програму CEN (Customs Enforcement Network), що забезпечує обмін даними про незаконні транзакції між країнами-членами.

У 1993 році секретаріат Всесвітньої митної організації провів опитування серед 25 членів-учасниць щодо прогресивних змін у митній діяльності. Після цього опитування, окреслені на конференції теми були визначені ВМО як основа для майбутніх стратегічних планів. В.В. Ченцов в своїй праці «Митне право України» окреслив ці положення наступним чином:

1. Проведення раціоналізації процесів митного оформлення з метою здійснення їх лише силами митниці;
2. Розробка програми реформування митниці з метою підвищення ефективності її роботи;

3. Розробка певних стандартів для перевізників з ціллю зменшення затримок проходження товару;
4. Забезпечення доступу до необхідної суб'єктам торгівлі інформації про митні формальності та вимоги, що ставляться митницею;
5. Регуляція технічних та правових питань обміну даними між митними органами країни-експортера та країни-імпортера про переміщувані товари;
6. Аналіз загальної митної діяльності та реформування з виключенням зайвого і неефективного у ході митних процедур [67, с.160].

Міжнародна організація кримінальної поліції (Interpol) координує зусилля правоохоронних органів у боротьбі з міжнародною злочинністю, включно з контрабандою.

Сім глобальних цілей міжнародної поліцейської діяльності Інтерпол:

- надання світовій спільноті правоохоронних органів можливість більш ефективно протидіяти тероризму та запобігати йому за допомогою міжнародної співпраці;
- сприяння безпеки на кордонах у всьому світі;
- посилення реагування правоохоронних органів на захист уразливих громад;
- зменшення глобальної шкоди та впливу кіберзлочинності;
- боротьба з корупцією та фінансовими злочинами в усіх їх формах;
- протидія серйозній організованій злочинності та торгівлі наркотиками;
- зміцнення екологічної безпеки та підтримка сприяння сталим джерелам існування шляхом протидії злочинам, які впливають на довкілля та клімат [48].

Функції Міжнародної організації кримінальної поліції (Interpol):

- розслідування транснаціональних злочинів, пов'язаних з контрабандою;

- обмін інформацією між правоохоронними органами країн-членів;
- пошук і затримання осіб, причетних до міжнародної контрабанди.

Інтерпол проводить спеціалізовані операції, спрямовані на боротьбу з контрабандою наркотиків, зброї, диких тварин і фальсифікованих ліків.

Європейське поліцейське агентство (Europol) координує боротьбу з міжнародною організованою злочинністю в межах Європейського Союзу. Місія Європолу зі штаб-квартирою в Гаазі, Нідерланди, полягає в підтримці своїх держав-членів у запобіганні та боротьбі з усіма формами серйозної міжнародної та організованої злочинності, кіберзлочинності та тероризму. Європол також співпрацює з багатьма країнами-партнерами та міжнародними організаціями, що не є членами ЄС.

Функції Європейського поліцейського агентства (Europol):

- аналіз інформації про злочинну діяльність;
- координація спільних операцій країн ЄС для боротьби з контрабандою;
- виявлення мереж організованої злочинності, які займаються незаконним переміщенням товарів.

Операція Sirocco, спрямована на боротьбу з контрабандою наркотиків і зброї в Середземноморському регіоні.

Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). UNODC займається питаннями боротьби з міжнародною злочинністю, включаючи контрабанду наркотиків, людей і товарів.

Функції організації UNODC:

- надання технічної допомоги країнам у розробці стратегій боротьби з контрабандою;
- проведення навчань для правоохоронців та митників;
- контроль за виконанням міжнародних конвенцій, таких як Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності.

Програма Container Control Programme (CCP) допомагає країнам виявляти контрабанду в контейнерах, що перевозяться морським транспортом.

Сітова організація торгівлі (COT)

Світова організація торгівлі (World Trade Organization, WTO) займається регулюванням міжнародної торгівлі та запобіганням незаконному обігу товарів через торговельні шляхи.

Функції Світової організації торгівлі:

- встановлення правил міжнародної торгівлі;
- розгляд суперечок між країнами щодо питань митних порушень;
- зменшення стимулів до контрабанди через спрощення процедур міжнародної торгівлі.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). ОЕСР активно досліджує економічні аспекти контрабанди та розробляє рекомендації для країн-членів.

Функції організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР):

- аналіз економічних збитків від контрабанди;
- розробка політик для підвищення ефективності митного та податкового контролю;
- співпраця з іншими міжнародними організаціями для створення спільних ініціатив [18].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). ВООЗ фокусується на боротьбі з контрабандою фальсифікованих лікарських засобів, що становлять загрозу для здоров'я населення.

Функції Всесвітньої організації охорони здоров'я:

- виявлення підроблених медикаментів, що потрапляють на міжнародний ринок;
- проведення глобальних кампаній із підвищення обізнаності щодо ризиків фальсифікованих ліків;
- співпраця з національними органами охорони здоров'я та митницями [18].

Значення міжнародних організацій у боротьбі з контрабандою. Міжнародні організації відіграють ключову роль у протидії контрабанді, забезпечуючи:

1. Координацію зусиль – злагоджена взаємодія між країнами сприяє ефективній боротьбі з транскордонною злочинністю.

2. Технічну підтримку – навчання персоналу, впровадження нових технологій та обмін найкращими практиками допомагають підвищити рівень контролю.

3. Обмін інформацією – швидкий доступ до баз даних та оперативний обмін інформацією дозволяють швидше виявляти та запобігати незаконному переміщенню товарів.

Застосування передового досвіду та підтримка міжнародних організацій дозволяє країнам ефективніше боротися з контрабандою, мінімізуючи її негативні наслідки для економіки, безпеки та суспільства [18].

За словами К.Є. Гальського та А.В. Макаренко, у 2005 році було заведено 69 справ про контрабанду на загальну суму 117 млн грн. Так, на підставі матеріалів, отриманих з митної служби Франції, порушено кримінальну справу за фактом контрабандного ввезення в Україну мисливської зброї загальною вартістю 607 тис. грн. У результаті обміну інформацією з митними органами Греції було встановлено факт незаконного ввезення в Україну лакофарбових матеріалів для автомобілів, загальною вартістю 827,6 тис. грн. Вартість імпортованого вантажу була занижена більш ніж у 6,7 рази [5, с.97].

Отже, задля протидії контрабанді потрібна міжнародна співпраця та взаємодопомога. Також новітні технології можуть сприяти зменшенню контрабандних дій та забезпечити більшу прозорість і безпеку при перевезенні товарів.

РОЗДІЛ 3. Національний досвід протидії контрабанді

3.1. Оцінка сучасного стану контрабанди в Україні: масштаби та тенденції. Нелегальна торгівля з окупованими територіями.

Контрабанда залишається однією з ключових загроз для економічної стабільності України, оскільки вона значно впливає на державний бюджет, чесну конкуренцію та соціальну справедливість. Масштаби цієї проблеми не лише відображають слабкі місця митної системи, але й свідчать про глибші структурні виклики, такі як корупція, недостатня цифровізація та недосконалість законодавчої бази.

Сучасні тенденції контрабанди в Україні демонструють зростання обсягів незаконного переміщення високорентабельних товарів, таких як тютюнові вироби, алкоголь, електроніка, медикаменти та паливно-мастильні матеріали. Також спостерігається активізація контрабандних схем, пов'язаних із використанням транзитних маршрутів, а також збільшення випадків транскордонного нелегального переміщення товарів в умовах воєнного стану.

Аналіз масштабів контрабанди в Україні вимагає комплексного підходу, який охоплює не лише економічні аспекти, але й соціальні, правові та міжнародні чинники. Дослідження цієї теми є особливо важливим для розробки ефективних стратегій протидії незаконному переміщенню товарів, що сприятиме зміцненню економіки, забезпеченню прозорості митних процесів та підвищенню міжнародного авторитету України [39, с.98].

Масштаби контрабанди:

- 2013-2017 рр. за даними дослідження Ukraine Economic Outlook, обсяги контрабандних поставок в Україну в цей період становили в середньому \$10,6 млрд на рік, що дорівнює приблизно 8,7% ВВП країни.

- 2021 р. – митниці Держмитслужби виявили понад 28 тисяч порушень митних правил на суму 2,8 млрд грн. Із незаконного обігу було вилучено товарів на суму понад 941 млн грн [9].

Протягом 2024 року митниці Державної митної служби України виявили 9 409 порушень митних правил на суму 18 млрд грн. Вартісний показник

збільшився у 2 рази порівняно з аналогічним періодом 2023 року, коли він складав 8,9 млрд грн.

У 3 095 справах про порушення митних правил тимчасово вилучено предмети правопорушень на суму 567 млн гривень, зокрема:

- промислових товарів на суму 406 млн грн;
- транспортних засобів на суму понад 84 млн грн;
- продовольчих товарів на суму понад 70 млн грн;
- валюти на суму 7 млн грн.

У 2 680 справах про порушення митних правил, у тому числі заведених у попередніх періодах, митницями застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 86 млн грн, з яких стягнуто до Держбюджету 79 млн грн [18].

За офіційними даними митниці Держмитслужби за 2024 рік, на розгляд до суду митницями передано 5 306 справ про порушення митних правил на суму понад 18 млрд грн. За результатами розгляду справ судами, у тому числі заведених у попередні періоди, накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 3,8 млрд грн [22].

Відповідно до Глобального індексу організованої злочинності за 2023 рік можна зробити висновок, що в Україні поширена торгівля контрафактними товарами, зокрема одягом, ювелірними виробами, предметами розкоші та парфумерією, що надходять із Китаю та інших країн Азії. Цей ринок продовжує генерувати швидкі грошові потоки, і проблема загострюється триваючою війною, слабким дотриманням прав інтелектуальної власності та нормалізацією цих продуктів в українському суспільстві [2].

Масштаби та тенденції контрабанди, відповідно до Глобального індексу організованої злочинності на теренах України:

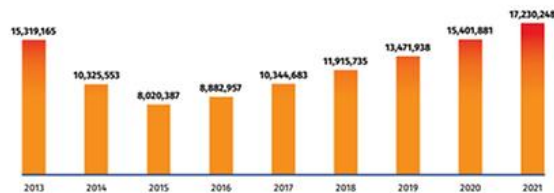
- тютюнові вироби – контрабанда сигарет залишається однією з найбільших проблем. Високі акцизи та ціни на тютюнову продукцію стимулюють незаконний обіг, що призводить до значних втрат бюджету.

- алкоголь – незаконне виробництво та ввезення алкоголю також є поширеним явищем. Низька якість контрафактної продукції становить загрозу для здоров'я споживачів.

- паливо – контрабанда пального здійснюється через схеми з ухилення від сплати податків та акцизів, що спотворює ринок та завдає шкоди легальним виробникам і продавцям.

- електроніка та одяг – незаконне ввезення цих товарів без сплати митних платежів призводить до недоотримання державою значних коштів та створює нерівні умови для вітчизняних виробників [2].

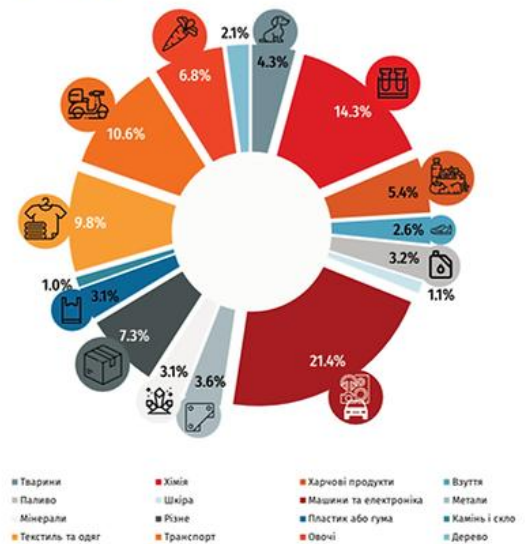
Обсяги контрабандної продукції, ввезеної в Україну у 2013-2021 (прогноз), млрд \$

ТОП-10 країн - постачальників контрабандної продукції в Україну (2017-2018), млрд \$

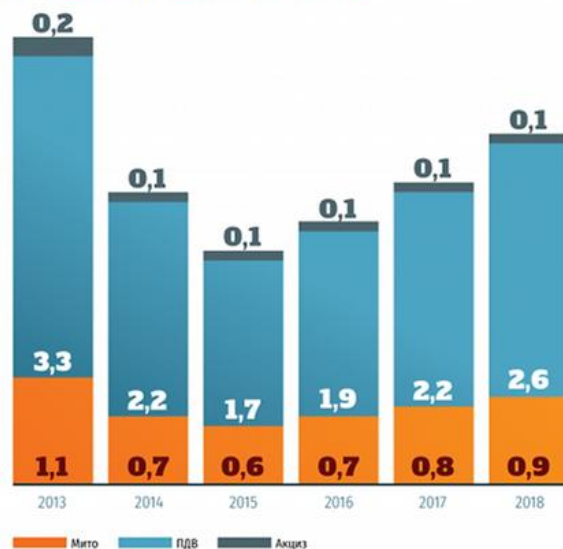

Розподіл контрабанди за товарною групою в 2018 році (%)

Малюнок 3.1 – Показники обсягів та розподілу контрабандної продукції в Україні [9]

Бюджетні недонадходження
через контрабанду, \$ млрд

Щорічний обсяг
контрабанди в Україні **\$10,8 млрд**

EUROPEAN
ECONOMIC
OUTLOOK

що спричиняє щорічні втрати

Малюнок 3.2 – Показники бюджетних недонадходжень від контрабандної продукції в Україні [9]

Останніми роками спостерігається зростання організованих схем контрабанди, які стають все більш витонченими та складними. Використання сучасних технологій та корупційних зв'язків у державних органах сприяє розвитку цього явища. Крім того, географічне положення України як транзитної країни між Сходом та Заходом робить її привабливою для контрабандистів [14, с.10].

Основні схеми контрабандного імпорту:

1. «Зелені маршрути» - переміщення товарів поза офіційними пунктами пропуску. Такі вантажі транспортуються через поля, ліси, підземні тунелі, річки, або навіть літаками, без оформлення документів.
2. «Порожні вантажівки» - маскуванню імпорту під виглядом порожнього транспорту. Зокрема, це стосується мікроавтобусів та інших транспортних засобів, які декларуються як такі, що не перевозять вантажів.
3. Маніпуляції з транзитом:

- «Перерваний транзит» – товари заявляються як такі, що прямують транзитом, але фактично залишаються на території України.

- підміна товарів – товари замінюються після перетину кордону або під час транспортування до митниці призначення.

- зникнення товарів – вантажі, які перебувають під митним контролем, зникають із місць зберігання, таких як склади, порти чи аеропорти.

4. «Піджаки» - зловживання нормами ввезення товарів громадянами без сплати мита – товари діляться на дрібні партії, які перевозять фізичні особи (так звані «мурахи») у межах дозволених норм: до 500 євро на наземному транспорті чи до 1000 євро для авіа.

5. Контрабанда через поштові відправлення – використання пільги на безмитний імпорт товарів до 150 євро за одне відправлення. Комерційні партії розподіляються на дрібні посилки, які оформлюються на підставних осіб.

6. Фальсифікація декларацій:

- заниження ваги – вага товарів вказується меншою для зменшення митної вартості.

- заниження митної вартості – приховується реальна ціна товарів, щоб зменшити податки.

- невідповідність кодів і назв – товари декларуються під кодами чи назвами, які передбачають менші митні ставки. Наприклад, дорога техніка реєструється як дешеві вироби.

7. «Модні фірми» – створення спеціальних імпортерів, які користуються «привілейованими умовами» на митниці. Це дозволяє їм значно знижувати витрати на ввезення високоліквідних товарів, створюючи нерівні умови для добросовісного бізнесу [9].

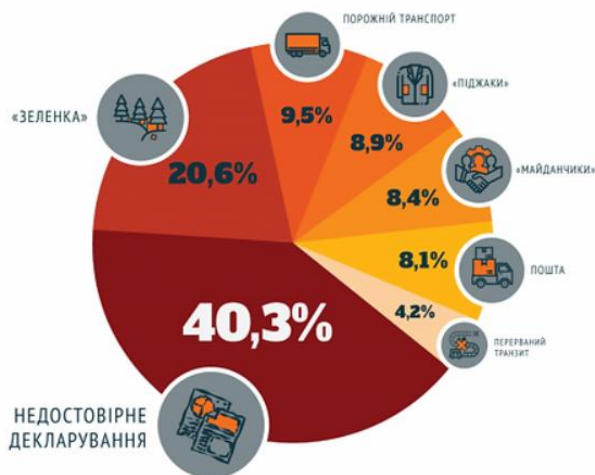

Рисунок 3.3 – Контрабандні схеми в Україні [9]

Для ефективної боротьби з контрабандою необхідно впроваджувати комплексні заходи, зокрема:

- посилення контролю на митниці та кордонах шляхом впровадження сучасних технологій та підвищення кваліфікації персоналу.
- боротьба з корупцією в правоохоронних та контролюючих органах.
- удосконалення законодавчої бази та гармонізація її з міжнародними стандартами.
- підвищення обізнаності громадян про негативні наслідки контрабанди для економіки та безпеки країни [15, с.61]

Таким чином, протидія контрабанді в Україні вимагає скоординованих зусиль держави, бізнесу та суспільства для зменшення її масштабів та мінімізації негативних наслідків.

Нелегальна торгівля між підконтрольними Україні територіями та окупованими районами Донбасу залишається серйозною проблемою, яка підриває економічну безпеку країни та сприяє фінансуванню незаконних збройних формувань. Аналізуючи роботу Незалежного антикорупційного комітету з питань оборони, за участі О.Трегуб та Т.Шевчука, після того як росія почала захоплення територій у 2014 році, законодавством України було прийнято початок антитерористичної операції. До 2017 року Україні вдалось звільнити деякі території Донецької та Луганської областей, але 30% земель все ще вважались неконтрольованими. І на цих територіях проживало близько

2-2,3 млн осіб, що стало причиною нелегальної торгівлі з неконтрольованими місцевостями. Часто цій торгівлі могли сприяти самі військові. Протидіяти контрабанді намагались у різні способи: обмежували ввіз та вивіз товарів, закривали для торгівлі території ОРДЛО, проте це не вирішило проблему. Саме тому Рада національної безпеки та оборони України (РНБОУ) прийняла рішення про тимчасове припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення в межах Донецької та Луганської областей у березні 2017 року. З ОРДЛО до росії у тому ж 2016 році надійшло товарів на суму близько 200 млн доларів США [63, с.7].

Всього існує декілька можливостей нелегального переміщення товарів до ОРДЛО:

- через залізничні шляхи і домовленості зі службовцями;
- через КПВВ на автомобільних шляхах;
- через гуманітарні центри;
- через «перерваний транзит», переміщення товарів з росії до ОРДЛО, що документально доставляються до інших країн;
- поза межами визначених дорожніх коридорів [63, с.8].

Звичайно, що нелегальна торгівля популярна через те, що існує попит і через надприбутковість. Також головною причиною контрабанди лишається корупція. Однак, вона призводить до: підривання іміджу України, розбрату серед військових (тих, хто підтримує контрабанду і тих, хто проти), збройних конфліктів, безкарності тих, хто підтримує контрабанду. Саме тому НАКО зробив пропозицію привести в дію один з двох шляхів рішення проблеми: повністю заборонити ввезення та вивезення продукції до ОРДЛО або другий варіант – частково дозволити нелегальну торгівлю. Цікаво, що серед двох способів НАКО вважають найдієвішим другий [63, с.9].

Також як один із важелів тиснення може бути більший контроль перевізників до зони ОРДЛО і в самій зоні. Переміщення товарів залізницею через лінію зіткнення здійснюється, якщо власник, постачальник та реципієнт внесені до відповідних списків. До того ж, повинен проводитись максимально

пильний контроль товарів, що ввозяться та вивозяться, таким чином кількість контрабанди може бути зменшено.

З початком війни ситуація з контрабандою не покращилась, а тільки погіршилась. Є дуже багато свідчень очевидців та навіть учасників контрабандних дій в непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей.

Кожен вид сполучення, на якому відбувається контрабанда має свої особливості. Контрабанда через автомобільні з'єднання може проходити одним з наявних шести автомобільних коридорів. Підприємці, що знаходяться на окупованих територіях, винаймають собі працівників-вантажників, таких собі кур'єрів, які за окрему плату завозять товари до певної ваги (дозволено 75 кг на одну особу) на окуповані території під видом гуманітарних продуктів. Якщо ж підприємець планує провезти на територію більшу кількість товару, то такий товар перевозиться, зазвичай, вночі, коли пункти пропуски вже мають бути закриті і за певну плату під час змін певних службовців товар провозиться на окуповані території. Важливо зазначити, що увесь товар має бути гуманітаркою і в підтвердження цього потрібно мати з собою певний документ від Міністерства соціальної політики, але, звичайно, і тут не обходяться без контрабанди: документ може бути один і передаватись всім з рук у руки.

Наступний варіант нелегальної торгівлі - гуманітарно-логістичні центри, що знаходяться на підконтрольних Україні територіях. Це так звані ринки роздрібної торгівлі, розташовані поряд з ОРДЛО. Ці ринки створені саме для місцевих жителів й оптова торгівля на них заборонена. Однак, порушники винаймають кур'єрів, що закуповують на ринках тони продуктів і переправляють на окуповані території.

Наприклад, аналізуючи статтю В.Веселкіна та його інтерв'ю, можна зробити висновок, що логістичний центр на КПВВ «Майорськ» був створений для того, щоб звичайні українці з підконтрольних бойовикам територій могли купити якісні українські товари. Але, приїхавши сюди в робочий час, ви не побачите ані продавців, ані покупців, ані товарів. Тільки закриті кіоски і

порожні прилавки. Все через те, що тут проводиться контрабанда, як зазначав Володимир Веселкін. Великі машини заїжджають на територію логістичного центру і далі товар перевантажують в мікроавтобуси з людьми і проходять через пропускні пункти [60].

Третій варіант нелегальної торгівлі – залізничні шляхи. Всього існує сім залізничних коридорів до окупованих територій. Ще з 2017 року росія робила шахрайські махінації з вивезенням вугілля з ОРДЛО. Вугілля вивозилось з території і потім прямувало до росії. Оскільки Україна до березня 2017 року офіційно торгувала з тимчасово непідконтрольними територіями вугіллям, рудою та іншими товарами, цим активно користувалися шахраї, вивозячи товари в подвійному дні вагонів або в додаткових незадекларованих вагонах.

Також, як зазначають в своїй праці О.Трегуб та Т.Шевчук, є спосіб нелегального потрапляння товарів в ОРДЛО через сіру зону. Це зона, яка не є під контролем ЗСУ і за домовленістю з певними командирами товари перевозять через неї автомобілем або взагалі доставляють пішки [63, с.12].

Ще одним варіантом, як говорять представники Незалежного антимонопольного комітету з питань оборони, може бути перерваний транзит. Товари задокументовано доставляють до країн-сусідів, але згодом така вантажівка змінює курс і прямує до окупованих територій, уникаючи оподаткування [63, с.41].

Якщо досліджувати те, які ж саме товари піддавались контрабанді, то можна зробити висновок, що це були: наркотичні засоби, зброя, боєприпаси, вибухові речовини та їжа. Як зазначають дослідники, у 2015 р. було перекрито 47 наркотрафіків з України до росії. У свою чергу, в тому ж 2015р. з Азії через Росію до території Луганської та Донецької областей було налагоджено наркотрафік з подальшим спрямуванням через неконтрольований кордон до Західної Європи наркотичних потоків. У 2016 р. було визначено 67 спроб незаконного вивезення культурних цінностей з України до росії, і в 2017 р., за звітами ВМО, ситуація нелегальної торгівлі культурними цінностями залишалась вже порівняно стабільною, але все ще існувала. Показники ж по

зовнішній торгівлі між Україною та Російською Федерацією надто різнилися у звітах РОССТАТУ та УКРСТАТУ, що підтверджувалося розбіжністю в 49,5%. Також представники Держмитприкордонслужби заявляли, що відбувалась контрабанда з нелегальної торгівлі зброєю. У 2019р. прикордонники вилучили 26 одиниць зброї та 3,3тис. боєприпасів у районі ООС, в той час як у 2018р. було 35 одиниць та 3од. у 2020р. У 2019р. затримано 35кг вибухових речовин, з яких 30кг – на кордоні з Росією (в основному то був порох, що вилучався в пунктах пропуску на виїзд з України). У вересні 2021р. ДБР викрило масштабну контрабандну схему ввезення в Україну російського пального, підкресливши, що організатори використовували вантажні кораблі під українським прапором, які здійснювали комерційні рейси в іноземні порти та підробляли звітну документацію та вказували іншу країну походження товару. У 2021р. співробітниками Служби безпеки України (далі – СБУ) було затримано контрабандистів на Харківщині за декілька метрів до державного кордону з намірами вивезти в Росію комплектуючі для гелікоптерів МІ-2416 [2].

Доповіді Українського інституту майбутнього, присвячені вивченню контрабанди на Донеччині та Луганщині та супроводжуються рекомендаціями владі, але методологічно вони базуються не лише на аналізі контрабанди крізь призму інтересів населення прикордонних регіонів, вивчаючи економіку даного явища, але й представлено вплив на соціально-політичну сферу життя. У даному напрямку працює й Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони (НАКО) з дослідженням про нелегальну торгівлю у зоні окупації, визначивши 5 шляхів нелегального переміщення товарів до ОРДЛО. Проблеми контрабанди зброї в умовах війни проаналізовані М. Шрьодером та О.Шумською [23].

Аналіз історіографії питання нелегальної торгівлі з окупованими територіями Донбасу демонструє складність та багатоаспектність цього явища. Починаючи з 2014 року, проблема контрабанди в зоні ОРДЛО набула загрозливих масштабів, і, попри всі спроби України впровадити обмеження та

контроль, вона продовжує залишатися актуальною. Це пояснюється високим попитом на товари з підконтрольних Україні територій, надприбутковістю нелегальної торгівлі, а також корупцією, яка посилює ризики безпеки та економічні втрати для держави [28, с.3].

Нелегальна торгівля з окупованими територіями – це, передусім, загроза національній безпеці. Адже бойовики встановлюють контакти з нашими силовиками, військовими, збирають на них компромат. Нелегальна торгівля з окупантами сприяє фінансуванню тероризму. До того ж на полицях в окупованих територіях є не тільки українські товари, що підштовхує людей до спонсорувannya ворога. Україна має докласти максимум зусиль для протидії нелегальній торгівлі з окупованими територіями. Адже це явище є вкрай шкідливим, бо загрожує безпеці України, економічним інтересам та її іміджу. На міжнародній арені повідомлення про таку торгівлю лише підсилюють образ країни, яка є дуже корумпованою. До того ж, це сприяє затягуванню війни.

3.2. Митний контроль задля протидії контрабанді.

Контрабанда є серйозною загрозою для економіки України, оскільки призводить до втрат державного бюджету, шкодить чесному бізнесу та сприяє розвитку тіньового сектору. Для ефективної протидії контрабанді необхідно впроваджувати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення митного контролю.

1. Цифровізація митних процесів. Цифровізація є ключовим інструментом для підвищення прозорості та ефективності митного контролю.

- автоматизовані системи управління ризиками (АСАУР) – дозволяють аналізувати інформацію про вантажі, транспортні засоби та декларантів у режимі реального часу, що допомагає виявляти потенційно ризикові операції.

- електронне декларування – надає можливість підприємцям подавати документи онлайн, знижуючи рівень контакту з посадовими особами. Це мінімізує корупційні ризики та прискорює процес митного оформлення.

- інтеграція баз даних – об'єднання інформаційних систем митних органів з податковими, правоохоронними та іншими структурами дозволить швидше перевіряти законність операцій [34, с.6].

2. Підвищення кваліфікації митних службовців. Компетентність митників має ключове значення для якісного виконання контрольних функцій.

- регулярне навчання – організація тренінгів з виявлення контрабандних схем, використання сучасного обладнання та роботи з аналітичними системами.

- міжнародний обмін досвідом – участь у навчальних програмах і семінарах, організованих міжнародними партнерами, допоможе митникам переймати передові практики боротьби з контрабандою.

- сертифікація знань – введення обов'язкових тестувань для підтвердження професійної кваліфікації.

3. Зміцнення міжнародної співпраці. Контрабанда часто має транскордонний характер, тому боротьба з нею потребує міжнародного узгодження.

- обмін інформацією – митні органи України повинні активно співпрацювати з іншими країнами, зокрема через системи обміну даними, такі як CEN (Customs Enforcement Network) [18].

- спільні операції – організація спільних перевірок і операцій з іншими державами для боротьби з контрабандою через спільні кордони.

- міжнародні угоди – укладення договорів про взаємну правову допомогу у справах, пов'язаних із контрабандою.

4. Модернізація технічного обладнання. Сучасні технології значно підвищують ефективність митного контролю.

- сканери – використання скануючих пристроїв дозволяє швидко перевіряти вміст транспортних засобів, контейнерів і багажу без їх розкриття.

- детектори – сучасні пристрої для виявлення наркотиків, зброї, вибухових речовин або інших заборонених предметів.

- системи відеоспостереження – розміщення камер на пунктах пропуску для фіксації всіх операцій та забезпечення їх прозорості.

5. Впровадження жорстких санкцій. Посилення відповідальності за контрабанду має бути потужним стримуючим фактором.

- фінансові штрафи – значні штрафи для юридичних та фізичних осіб, залучених у контрабанду.

- конфіскація майна – вилучення транспортних засобів, товарів та інших активів, що використовувалися для здійснення незаконних операцій.

- кримінальна відповідальність – запровадження суворих покарань, включаючи тривалі терміни ув'язнення для осіб, причетних до масштабної контрабанди.

6. Антикорупційні заходи. Корупція серед митників є одним із головних бар'єрів у боротьбі з контрабандою.

- прозорість роботи – впровадження системи електронного документообігу та автоматизованих процесів, що знижують можливість впливу посадовців.

- зовнішній моніторинг – створення незалежних антикорупційних органів для перевірки діяльності митників.

- збільшення заробітної плати – конкурентний рівень оплати праці для митників знизить стимули до корупції [34, с.6].

7. Інформаційні кампанії. Протидія контрабанді потребує залучення населення та бізнесу.

- просвітницькі заходи – роз'яснення громадянам економічних та соціальних наслідків контрабанди через ЗМІ, соціальні мережі та освітні програми.

- підтримка відповідального бізнесу – стимулювання підприємств до добровільного дотримання митних правил, наприклад, через зниження митних платежів за прозорість.

- залучення громадськості – створення гарячих ліній для повідомлень про випадки контрабанди.

Поєднання сучасних технологій, професійного підходу до управління митними процесами, міжнародної співпраці та активної участі суспільства є запорукою ефективного митного контролю. Це дозволить не лише мінімізувати контрабанду, а й сприятиме зміцненню економіки України, підвищенню її міжнародного авторитету та забезпеченню соціальної справедливості.

Підбиваючи підсумки, насамперед, хочеться зазначити, що для ефективної протидії контрабанді Україна має зосередитися на посиленні контролю в прикордонних районах, технічному переоснащенні митної служби, удосконаленні законодавства та співпраці з міжнародними організаціями. Важливими кроками є впровадження програм моніторингу ризиків, координація роботи митників і правоохоронних органів, а також підвищення професійної підготовки митних працівників. Залучення міжнародної допомоги та досвіду сприятиме підвищенню ефективності митного контролю, що є критично важливим для захисту економічних і національних інтересів України в умовах воєнного часу. Цей комплексний

підхід є перспективним шляхом до зниження рівня контрабанди, посилення безпеки та зміцнення авторитету України на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ

Контрабанда є багатогранним явищем, що охоплює незаконне переміщення товарів, ресурсів і навіть людей через кордони держав із порушенням митних і законодавчих норм. Основними видами контрабанди є товарна (нелегальний імпорту та експорт продукції), стратегічна (переміщення заборонених або обмежених товарів, таких як зброя, наркотики чи культурні цінності), фінансова (ухилення від сплати податків і мит), а також соціальна (торгівля людьми та контрабанда мігрантів). Різноманітність форм і методів здійснення контрабанди вказує на її комплексний характер, що потребує всебічного дослідження та розробки ефективних механізмів протидії для зменшення її негативного впливу на економіку та безпеку держави.

Контрабанда виникає через низку причин, серед яких ключовими є економічні, соціальні та правові чинники. Високий рівень податків і митних зборів стимулює незаконне переміщення товарів як спосіб уникнення значних витрат. Слабкість економіки, низький рівень доходів населення та відсутність доступу до певних товарів створюють сприятливе середовище для розвитку контрабанди. Соціальні чинники, такі як безробіття та нерівність, підштовхують людей до участі в контрабандних схемах. Водночас прогалини в законодавстві, корупція та недостатня ефективність правоохоронних органів лише посилюють проблему.

Наслідки контрабанди є значними як для економіки, так і для суспільства. Вона завдає прямої шкоди державному бюджету через втрати від несплачених податків і митних зборів, послаблює конкурентоспроможність легального бізнесу та сприяє формуванню тіньового сектору економіки. Соціальні наслідки включають поширення незаконних товарів, таких як наркотики, зброя або небезпечна продукція, що становить загрозу для здоров'я та безпеки громадян. Контрабанда також сприяє розвитку організованої злочинності, яка використовує отримані кошти для підтримки інших незаконних операцій.

На міжнародному рівні контрабанда підриває довіру до митних і правоохоронних органів, створюючи перешкоди для економічної співпраці та інтеграції. Вона може бути джерелом політичної напруженості між країнами, особливо якщо незаконні товари перетинають кордони без належного контролю. З огляду на це, боротьба з причинами контрабанди та її наслідками є ключовим завданням для держав, що прагнуть забезпечити економічну стабільність, верховенство права та безпеку громадян.

Досвід розвинутих країн у боротьбі з контрабандою демонструє важливість комплексного підходу, що включає законодавчі, технологічні та організаційні заходи. У країнах Європейського Союзу ефективна боротьба з контрабандою забезпечується через гармонізацію митного законодавства, взаємодію між митними органами та використання сучасних технологій, таких як електронні митні декларації, системи сканування вантажів та аналітичні платформи. Особливу роль відіграє інтеграція країн до єдиної митної системи ЄС, що дозволяє обмінюватися інформацією та координувати дії.

У США боротьба з контрабандою базується на використанні передових технологій, таких як системи моніторингу кордонів, безпілотні літальні апарати та біометричні дані для контролю перетину кордонів. Важливим компонентом є жорсткі покарання за порушення митних правил та тісна співпраця між різними правоохоронними органами, зокрема митною та прикордонною службами. Окрім цього, Сполучені Штати активно беруть участь у міжнародних ініціативах, спрямованих на боротьбу з контрабандою, та використовують дипломатичні інструменти для протидії транснаціональним злочинним угрупованням. Досвід цих країн підкреслює важливість інноваційних рішень, міжнародної співпраці та жорсткого контролю для ефективного протистояння контрабанді.

Міжнародні організації відіграють ключову роль у боротьбі з контрабандою, об'єднуючи зусилля країн для подолання цієї глобальної проблеми. Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня митна організація (WCO), Інтерпол та Європол сприяють координації дій між державами, забезпечують

обмін інформацією, розробляють спільні стратегії та надають технічну підтримку. Зокрема, WCO впроваджує стандарти безпеки й полегшення міжнародної торгівлі, а Інтерпол забезпечує оперативний обмін даними про злочинні мережі. Такі організації стимулюють розвиток міжнародного права, проводять навчання для правоохоронців і сприяють впровадженню сучасних технологій для підвищення ефективності митного контролю. Їхня діяльність є важливим компонентом глобальних зусиль у протидії контрабанді та зміцненні міжнародної безпеки.

Сучасний стан контрабанди в Україні характеризується значними масштабами та складними схемами, які завдають серйозної шкоди економіці й безпеці держави. Основними тенденціями є активне використання нелегальних маршрутів, підробка документів, а також зловживання пільгами для фізичних осіб. Особливо гострою залишається проблема нелегальної торгівлі з окупованими територіями, де відсутність ефективного контролю сприяє незаконному переміщенню товарів, зброї й ресурсів. Це не лише послаблює фінансові надходження до державного бюджету, але й підтримує тіньову економіку та фінансування незаконних збройних формувань. Для подолання цих викликів Україна потребує реформ у митній сфері, посилення міжнародної співпраці та впровадження сучасних технологій контролю.

Удосконалення митного контролю є ключовою умовою ефективної протидії контрабанді в Україні. Це включає впровадження сучасних технологій для моніторингу та аналізу ризиків, вдосконалення законодавства, а також підвищення прозорості та автоматизації митних процедур. Особливого значення набуває посилення міжнародної співпраці, що дозволяє обмінюватися інформацією про незаконні схеми та координувати проведення спільні операції. Крім того, важливим є формування антикорупційної культури серед митників і впровадження жорсткого контролю за їхньою діяльністю. Такий підхід сприятиме зменшенню обсягів контрабанди, збільшенню бюджетних надходжень і забезпеченню економічної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. BBC news. До Одеси прибило баржу з мільйонами пачок цигарок: куди йшла контрабанда. 2018.
URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian46292306>
2. Global arms trade deal takes effect. 2014.
URL:<https://www.bbc.com/news/world-30594854>
3. Global organized crime index report, 2023.
URL:<https://ocindex.net/report/2023/04-continental-overview.html>
4. Illicit Financial Flows and Asset Recovery in Ukraine, 2021.
URL:<https://euneighbourseast.eu/news/publications/illicit-financial-flows-and-asset-recovery-in-ukraine/>
5. Peter Andreas. Smuggler Nation: How Illicit Trade Made America, Oxford University, 2013. – 454 p.
6. Sheldon X. Zhang. Smuggling and Trafficking in Human Beings: All Roads Lead to America: вид., США. 2007. 213 p.
7. Trade policy review report - Ukraine. 2016.
URL:https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp434_e.htm
8. Zoll aktuell, 2022.
URL:https://www.zoll.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikation/Broschueren_Bestandteile/Zoll-aktuell/2022/2022_4_gesamt.pdf?__blob=publicationFile&v=1
9. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки.
URL:<https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk/post/smuggling-analysis-2019>
10. Барановська Т.В. Становлення та розвиток кримінальної відповідальності за контрабанду в Україні: історико-правовий аспект. *Історія та теорія права. Правова позиція, № 1 (38)*, 2023. С. 1-6.
11. Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил: підручник / за заг. ред. Войцещука А.Д. Хмельницький. 2008. 326 с.

12. Бутін А. Чи потрібна криміналізація контрабанди? : аналітично-консультативна робота. Київ, 2020. 18 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
14. Ветушенко О.М., Бевза О.В., Морозов О.В. Customs service against contraband. Свідчення з України: монографія / за заг. ред. Приймаченка Д.В., В. В. Ченцова. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. 251 с.
15. Волошин В. І. Боротьба з контрабандою на прикордонних територіях як інструмент зміцнення економічної безпеки держави. *Соц.-ек.проблеми сучас. періоду України*. 2014. Вип. 4(108). С. 56-64.
16. Гайворонський Є.П. Контрабанда культурних цінностей: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2009. 224 с.
17. Гальський К.Є., Макаренко А.В., Тимошенко А.В., Ченцов В.В. Боротьба з контрабандою в сучасній історії української митниці: монографія. 2021. 144 с.
18. Державна митна служба України. Міжнародна співпраця. URL:<https://customs.gov.ua/mizhnarodna-spivprazia>
19. Допілко В. О., Явдошук Р. В. Правові засоби протидії контрабанді та порушенням митних правил на транспорті: сучасний стан // *Lex Portus* : юрид. наук. журн. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2019. № 4. С. 90 - 104.
20. Живко З.Б., Висоцька І.Б. Контрабанда як загроза митній безпеці держави. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 3 (13). С. 149-155.
21. Живко З.Б., Головач Т.М., Боруцька Ю.З. Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»* №3 (63), 2021. С. 161-168.
22. За 2024 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на 18 млрд грн. URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne->

[20/post/za-2024-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-18-mlrd-grn-1967](https://zakon.rada.gov.ua/post/za-2024-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-18-mlrd-grn-1967).

23. Запороженко Ю. В. (2024). До питання нелегальної торгівлі між Україною та Російською Федерацією в умовах «гібридної війни» (2014-2024 рр.). *Старожитності Лукомор'я*, (4), с. 117-124.
24. Запороженко Ю.В. Крос-дисциплінарний підхід у вивченні історії контрабанди в умовах “Гібридної” війни. Огляд історіографії 2014-2023 рр. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3620
25. Іващук І.О. Митна справа: Навч. посіб. Тернопіль. 2002. 232 с.
26. Кирилюк Ю.Б. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика) : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2020. 446 с.
27. Контрабанда та Національна стратегія доходів. URL: <https://case-ukraine.com.ua/news/kontrabanda-ta-natsionalna-strategiya-dohodiv>.
28. Контрабанда та прикордонні території.
URL: <https://uifuture.org/reports/dopovid-kontrabanda-ta-prykordonni-terytoriyi/>
29. Контрабанда: засоби попередження та протидії : навч. посіб. / за ред. Я.Ю. Кондратьєва, Б.В. Романюка. Київ, 2001. 118 с.
30. Коротюк О., Воїнова А., Станіч В. Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки. (ОВК, 2021)
31. Кривіцький В.Б. Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України: підр., ТНЕУ Тернопіль, 2019. 232 с.
32. Криміналістика / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 464с.
33. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
34. Крисовата К.В. Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам та контрабандним явищам. *Економіка та суспільство*. 2021.(№ 27). С.1-7

35. Кубарев І. В., Барган С. С. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики морської контрабанди. 2023.
URL: https://dpu.edu.ua/images/2023/Photo_dlya_novyn_2023/Kafedra%20kriminalnih%20rozsliduvan/12%20gruden%20kafedra%20krim/Zbirnik%20Finansovi%20rozsliduvanna%20%205.pdf#page=181
36. Леган І.М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності: монографія. Чернігів. 2021. 328 с.
37. Митний кодекс України: Закон України № 4495-VI від 13.03.2012 р.
38. Морозов О.В. Історія боротьби з контрабандою в українських губерніях (остання чверть XVIII – початок XX ст.)// *Грані*, 2011. № 3. С.12-16.
39. Назимко Є., Данилевська Ю., Пономарьова Т. Рекриміналізація контрабанди в світлі законодавчих ініціатив. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 285–290.
40. Найденко О., Гунько К., Москаленко Н. Причини виникнення та шляхи протидії порушенням митних правил. *Управління розвитком*. 2024. С. 23 - 31.
41. Найденко О.Є., Рєзнікова Є.С. Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення митної безпеки держави. *Modern Economics*. № 17. 2019. С. 172–176.
42. Налуцишин В.В. Контрабанда: кримінально-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 343-347.
URL: http://lsej.org.ua/6_2022/76.pdf.
43. Нелегальна торгівля з окупованими територіями: нові докази старих схем. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29077832.html>.
44. Нетяга В.В. Причини та умови вчинення контрабанди в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. Київ, 2023. № 9. С. 544-547. URL: http://lsej.org.ua/9_2023/134.pdf.

45. Ніколаєнко Т., Хоменко Д. Особливості нормування відповідальності за контрабанду у країнах різних правових систем. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби*. 2019. № 4. С. 1-12.
46. Ніколаєнко Т.Б. Криміналізація контрабанди товарів: сучасні виклики. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. № 47. С. 96-105.
47. Основи митної справи в Україні: навч. посіб./ за ред. П. В. Пашко. Київ. 2008. 662 с.
48. Офіційна сторінка Interpol. URL: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Strategy>
49. Пашко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія. Одеса. 2009.
50. Передало Х. С., Стасів Н. В. Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку"*. 2016. № 851. С. 206–211.
51. Повітряна контрабанда: українські прикордонники затримали ймовірних операторів дрона, словацькі – одержувача сигарет. 2021. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/povitryana-kontrabanda-sigaret-na-tyachivshini-21-channel>
52. Постанова Верховної Ради України "Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_790#Text
53. Постанова Верховної Ради Української РСР "Про ратифікацію Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-12#Text>
54. Приймаченко Д.В. Правоохоронна діяльність митних органів України: ознаки та поняття. Митна справа: монографія. 2004. 333 с.

55. Прокопенко О. До питання про криміналізацію контрабанди товарів
Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій
та правозастосовній діяльності: матеріали міжнародної науково-
практичної конференції. Харків. 2021. 382с.
56. Протокол про боротьбу з незаконним обігом тютюнових виробів від
12 листопада 2012 р. до Рамкової конвенції Всесвітньої організації
охорони здоров'я про боротьбу проти тютюну. URL:<https://fctc.who.int>.
57. Разумова О. Забезпечення митної безпеки України з урахуванням
зарубіжного досвіду. *Науково-практичний юридичний журнал
науково дослідного інституту приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*. 2019. С. 166-169.
58. Розконтрабанднення країни: чи стане успішною чергова реформа
митниці. URL:[https://tsn.ua/exclusive/rozkontrabandnennya-krayini-chi-
stane-uspishnoyu-cherгова-reforma-mitnici-2661690.html](https://tsn.ua/exclusive/rozkontrabandnennya-krayini-chi-stane-uspishnoyu-cherгова-reforma-mitnici-2661690.html)
59. Стаття офіційного сайту Державної прикордонної служби України.
URL:[https://customs.gov.ua/news/novini-regioniv-23/post/pratsivniki-
derzhmitsluzhbi-viiavili-15-t-nezadeklarovanikh-tovariv-sered-gipsu-ta-
tsementu-505](https://customs.gov.ua/news/novini-regioniv-23/post/pratsivniki-derzhmitsluzhbi-viiavili-15-t-nezadeklarovanikh-tovariv-sered-gipsu-ta-tsementu-505)
60. Стек Л. «Торгівля на крові»: чи покарали винних в оборудках з
бойовиками на Донбасі? Радіо Свобода. Київ, 2018.
URL:[https://www.radiosvoboda.org/a/donbassrealiikontrabanda/29351458
.html](https://www.radiosvoboda.org/a/donbassrealiikontrabanda/29351458.html)
61. Суворкін В.А. Предмети контрабанди: комплексний підхід у
дослідженні. *Митна справа: Науково-аналітичний журнал з питань
митної справи та зовнішньоекономічної діяльності*. 2005. С. 10-15.
62. Тимошенко А.В. Протидія контрабанді у забезпеченні економічної
безпеки підприємств: дис. канд. з економ. наук: спец: 21.04.02.
“Економічна безпека суб'єктів господарювання” / А. В. Тимошенко.
Київ. 2021. 231 с.

63. Трегуб О., Шевчук Т., Ємчура Т. Перетинаючи межу: нелегальна торгівля з окупованим Донбасом, що підриває оборону: видання/ Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони: Київ, 2017. 59 с.
64. Турчин Ю.Б. Особливості детермінації контрабанди підакцизних товарів. *Митна справа*. 2011. №1 (73). С. 49-56.
65. У Фінляндії в контрабанді мігрантів через кордон з РФ підозрюють 35 людей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3842571-u-finlandii-v-kontrabandi-migrantiv-cerez-kordon-z-rf-pidozruut-35-ludej.html>
66. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт. 2006. 1048 с.
67. Ченцов В. В. Митне право України : навч. посіб. Київ : Істина, 2007. 326 с.
68. Черней В.В. Подолання правового нігілізму – важлива умова розбудови правової держави: автореф. дис. канд. юр. наук. Київ, Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 20 с.